

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ Θ'.

ΑΘΗΝΑ, ΚΕΡΙΡΚΗ, 21 ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1911

ΑΡΙΘΜΟΣ 444

ΕΝΑΣ ΛΑΟΣ ΥΨΩΝΕΤΑΙ ΑΜΑ ΔΕΙΞΗ
ΠΩΣ ΔΕ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ.

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Δ. Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ. — Παλαιό γράμμα πρὸς τὸν Πάλλη.
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΜΠΥΣΗΣ. Ὁ Ἀρήγιανος (συνέχεια).
ΙΑΔΣ. Ὅσοι ζωντανοὶ (Δημοτικισμός).
ΚΑΠΟΙΑ. Μουσικοκριτικά. Ἡ Περουζέ (μελόδραμα).
Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ. — Θεατρικά. *Καινούργια ἔργα*. (Χερουβείμ, Ὅταν ἀγαποῦμε, Μαῦρο χέρι).
Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ. Ὑπεράνθρωπος (συνέχεια).
ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ — Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ.

ΠΑΛΑΙΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΤΗ Δ. Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΛΛΗ. ✱ ✱

Ἐν Μυτιλήνῃ τῇ 22)8 Μαΐου 1889.

Περιποῦδάστέ μοι φίλε Κύριε Δ. Πάλλη,

Ἡ ἀπὸ 3)15 τρέχ. ἐπιστολὴ Σας εἶνε δι' ἐμὲ τῶν πολλῶν Σας πρὸς ἐμὲ δῶρων τὸ ἐπισφράγισμα, διὰ τὸ ἔποιον καὶ Σας εὐχαριστῶ. Ἀφοῦ δὲν εἶχα τὸ εὐτύχημα νὰ περάσετε ἀπὸ τὴν νῆσόν μας καὶ νὰ Σας ἴδω προσωπικῶς καὶ γνωρίσω, ὅπως ἐπεθύμουν καὶ ἐπιθυμῶ πάντοτε, ἢ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς Σας χαρὰ ἐμετρίασεν ἀρκετὰ τὴν στέρησιν ταύτην. Ἄλλως, ἄς ἐλπίζω, ἔτι δὲν θὰ λείψῃ Θεοῦ θέλοντος ἡμέραν τινὰ καὶ ἢ προσωπικῆ μας συνάντησις, ἀρκεῖ μόνον ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν νὰ μ' ἐνθυμησθε μὲ δύο λέξεις Σας, διὰ νὰ γνωρίζω ποῦ εὕρισκασθε.

Τὰ τραγούδια Σας ἔλαβα ἐξ Ἀθηνῶν, ὡς καὶ πρότερον ἐν ἄλλο Σας τραγοῦδι μὲ μουσικὴν ἀπὸ τὴν Ἰνδικήν. Ὅτε κατὰ πρότερον ὁ καινὸς φίλος Κλεάνθης μοῦ ἔστειλε τὴν τῆς Ἀντιγόνης ἐκδοσὴν Σας, ἠπόρησα πῶς εὐρέθη ἔμπορος Ἑλληὴν τόσο καλὸς κριτικὸς καὶ φιλόλογος. Ἄλλ' ὅτε ἀνέγνωσα τοὺς τονισμένους στίχους Σας, εἰς τὴν πρώτην μου ἐκπληξιν προσετέθη καὶ ἄλλη, ἣν ἐπηύξησεν ἔτι μᾶλλον ἢ ἐξ Ἀθηνῶν πλουσιωτέρα ποιητικὴ Σας ἀποστολή. Μὰ τὰς Μούσας, εἶπα, ἰδοὺ ὁ φίλος μας καὶ ποιητὴς ἀπὸ τόσοσ ποιητὰς μας ἄλλους καλλιτέρας. Ναι, καλλίτερος! Οὐδὲ πρέπει νὰ ἐκλάβετε τὸν

λόγον μου τοῦτον ὡς κενὸν φιλικὸν φιλοφρόνημα. Ἐὶ εἶδος βέβαια τῆς ποιήσεως, εἰς ὃ ἀνάγονται τὰ «Τραγούδια γιὰ παιδιὰ», εἶνε ἐλαφρὸν ὅλως καὶ παιγνιώδες, οὐδ' ἢ οὐσία τῶν ἁμακτιῶν ἐξελέγχεται ἀπανταχοῦ ἐξ ἴσου ποιητικὴ, ἀλλ' ἢ στιχογραφικὴ καὶ γλωσσικὴ ἐκφορὰ εἶνε πανταχοῦ σχεδὸν ἀρίστη, καὶ τοιαύτη, ἔποιν στεροῦνται ἀπαντες σχεδὸν οἱ σημερινοὶ μας ποιηταί, τοῦλάχιστον ἔσους ἔτυχε νὰ ἀναγνώσω — διότι, καθὼς εὐκόλως ἐννοεῖτε, οὔτε τοὺς γνωρίζω, οὔτε εἶνε δυνατόν νὰ τοὺς γνωρίζω ἐδῶ ἔλους. Ὅλοι θέλουν νὰ γράφουν στίχους εἰς δημοτικὴν γλῶσσαν, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν (καθ' ἔσον τοῦλάχιστον γνωρίζω) κατῴρθωσε μέχρι τοῦδε τοῦτο. Ἡ γλῶσσά των αἴτη ἢ δῆθεν δημοτικὴ εἶνε ἀνούσιον κρᾶμα λογιωτατισμῶν κουρευμένων μὲ τὸ ψαλίδι φαντασιώδους τινὸς δημοτικῆς γραμματικῆς. Ὅχι ἔτι ἢ δημοτικὴ γλῶσσα εἶνε δυνατόν νὰ περάσῃ γνησία καὶ ἄκρατος εἰς ὅλα τὰ γένη τῆς ποιήσεως. Τοῦτο εἶνε ἀδύνατον, ὡς π. χ. εἰς τὸ δράμα. Ἄλλ' ὑπάρχουσιν εἶδη, καὶ ἰδίως λυρικά, ἔπου κάλλιστα ἔχει μόνον εἶνε δυνατόν ἀλλὰ καὶ ἀναπόφευκτον τοῦτο. Καὶ ὅμως καὶ εἰς αὐτὰ τὰ εἶδη δὲν κάμνουν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ μακαρονίζουν ἀνυπόφορα. Εἶσθε ὁ πρῶτος ἐκ τῶν νεωτέρων, ἔσους ἀνέγνωσα, ὅστις κατωρθώσατε νὰ ἐφαρμόσετε εἰς τὸ ποιητικὸν εἶδος, ἔπερ ἐξελέξατε, γνησίαν καὶ ἀνόθευτον τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, χωρὶς νὰ χάσῃ μηδ' ἐλάχιστον ἐκ τῆς φυσικῆς τῆς χάριτος, καὶ διὰ τοῦτο Σας συγχαίρω, προσωνιζόμενος καὶ εὐχόμενος ἔργα ἔτι καλλίτερα.

Ἐννοεῖται, ὅτι αὐστηρὸς κριτὴς (θὰ εὕρισκε καὶ εἰς τοὺς ἰδικούς Σας στίχους τοὺς τόσο ἄλλως φυσικοὺς καὶ βέοντας μικροὺς τινας κῆρας (οἷον σελ. 12: «δὲν ἐπιθυμῶ», σελ. 36 «τὸ ζυγονᾶ», καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον), ἀλλὰ ταῦτα εἶνε τόσο ὀλίγα, ὥστε μὲλις ἀξίζουσιν τὸν κόπον νὰ τ' ἀναφέρῃ τις. Ὅμοίως αὐστηρὸς κριτὴς θὰ ἐπεθύμει νὰ ἐλειπῶν καὶ βάρβαροὶ τινες λέξεις, οἷον *γλεντίζω*, κττ., εἰ καὶ ὁμολογῶ, ὅτι πολλὰ τούτων εἶνε ἀναπόφευκτα. Ἐὰν δὲ Σας κάμνω τὴν παρατήρησιν ταύτην, σκοπὸς μου εἶνε ἔχει νὰ Σας διδάξω — δὲν θὰ μοῦ κάμετε τὸ ἄδικον νὰ ὑποθέσετε τοιοῦτόν τι — ἀλλὰ μόνον νὰ Σας εἶπω, ὅτι εἰς τὴν ἰδικὴν μου ἀκοήν δὲν κτυποῦν καλὰ οὔτε τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐκ τῆς καθαρευούσης ἀναμίγματος, οὔτε τὰ ἐκ τῶν ξένων γλωσσῶν — ἄλλως, καθὼς προεῖπα, ἐλάχιστα.

Ἐν γένει τὰ «Τραγουδάκια» Σας με καθήφρα-
ναν, εὐχομαι δὲ καὶ ἐλλίξω νὰ ἐπέλθωσιν εἰς αὐτὰ
καὶ ἄλλα τραγούδια, ἔχι μένον γιὰ παιδιὰ ἄλλα καὶ
γιὰ μεγάλους. Ἄν ἔχι τι ἄλλο, οἱ μεγάλοι οὗτοι
ἔχουν νὰ διδασθῶσιν ἀπὸ Σας πῶς γράφονται ἀκραι-
φνεῖς δημοτικοὶ στίχοι ὥραται καὶ βέοντες.

Μίαν ἐπὶ τέλους γνώμην μου ἔχω νὰ Σας εἶπω.
Δὲν εἶνε δυνατόν ν' ἀφεθῆτε ὅλως εἰς τὴν ἰδικὴν Σας
ἐμπνευσιν, χωρὶς ν' ἀρύεσθε τὰ θέματά Σας ἀπὸ
τοὺς γάλλους καὶ ἀγγλους; Ἀπὸ τοὺς ξένους τού-
τους, καὶ ἰδίως ἀπὸ τοὺς ἀγγλους δὲν λείπει πάν-
τοτε ἡ παραξενιά. Μὴ παρασύρεσθε ἀπὸ τὴν φήμην.
Ἡ φήμη, σήμερον μάλιστα, εἶνε ἀποτέλεσμα τοῦ
μεγάλου ἀριθμοῦ, ἔχι τῆς μεγάλης πραγματικῆς
ἀξίας.

Αἱ ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Ἑλλάδος ἐντυπώσεις Σας
εἶνε ὁποίας τὰς ἐπερίμενα. Αἱ περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι
προσώπων καὶ πραγμάτων κρίσεις Σας εἶνε ὁποῖαι
καὶ αἱ ἰδικαί μου. Τὰ πάντα πιθηκισμὸς ξενικῶς. Δυ-
τυχῶς δὲ τὸ κακὸν δὲν περιορίζεται εἰς τὰς Ἀθή-
νας, ἀλλὰ ἐκεῖθεν μεταδίδεται καὶ εἰς τὸ ἔξω ἔθνος.
Ἄλλὰ τί πρῶτον καὶ τί ὕστερον νὰ εἶπω; Φαντα-
σθῆτε, ὅτι ἐδῶ ἐπρεπε νὰ πτίσω αἷμα διὰ νὰ κα-
τορθῶσω νὰ εἰσαχθῆ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ εἰς
τὰ σχολεῖα τῶν ἀρρένων καὶ τῶν κορασίων. Οἱ ἐδῶ
ἐφοροὶ τῶν Σχολείων, ἐν ᾧ εἰς πολλὰ ἄλλα μὲ
ἴκουαν, εἰς τοῦτο ἦσαν ἀνένδοτοι, μέχρις οὗ δι' ἐνὸς
στρατηγήματος κατώρθωσα νὰ τοὺς μεταπέσω. Ἀντὶ
τῶν συνήθων ἐξωτερικῶν ἡμάτων οἱ μαθηταὶ ἐνὸς
δημοτικοῦ σχολείου (προπαρασκευασθέντες ὑπὲρ τοῦ
διδασκάλου ὑπ' εὐθύνην μου καὶ κρυφίως) ἐψάλαν
εἰς τὰς δημοσίας ἐξετάσεις ἐκλεκτὰ ἄσματα ἐκκλη-
σιαστικά, καὶ ἡ ἐντύπωσις ἦτο τοιαύτη, ὥστε πολλοὶ
ἐκινήθησαν εἰς δάκρυα, ἅπαντες δὲ κατηγορευθή-
σαν. Ἐκτοτε καὶ μέχρι σήμερον ἡ μουσικὴ αὕτη
εἰσήχθη εἰς ὅλα τὰ Σχολεῖα καὶ οἱ μαθηταὶ κάμνουν
θαύματα. Ἄλλὰ μία ἀηδὼν ἔαρ οὐ φέρει, καὶ δυσ-
τυχῶς ἅπανταχοῦ, οὐδ' αὐτῆς τῆς Κων)πόλεως ἐξαι-
ρουμένης, ἡ ἑθνικὴ μας αὕτη μουσικὴ κινδυνεύει νὰ
χαθῆ.

Ἄλλ' ἄς παύσω τὸ θέμα τοῦτο, διότι θὰ Σας ζα-
λίω μὲ τὰς ἀπεραντολογίας μου.

Ὅσάκις εὐκαιροῦντες μοῦ γράφετε ὀλίγας λέξεις
ἢ μοῦ προξενῆτε μεγάλην χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν.

Ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ταύτῃ Σας ἀπαύζομαι ἐκ ψυχῆς

Ὁ φίλος σας

Δ. ΒΕΡΝΑΡΑΚΗΣ

Γ. Γ. Σας ὑπερευχαριστῶ διὰ τὰς ὑπὲρ τοῦ Εὐ-
ριπίδου μου εὐμενεστάτας Σας κρίσεις. Δ. Β.

ΑΠΟ ΤΟ ΚΑΙΝΟΥΡΙΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΙΔΑ.-"ΟΣΟΙ ΖΩΝΤΑΝΟΙ,,.-ΚΕΦ. Γ'. ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΜΟΣ. ❀ ❀ ❀ ❀ ❀

Ἀγέλαστα, ἄπωνα, ἀνκίσθητα, ἀσυγκίνητα, ἀ-
τάραχτα, σκληρὰ τὰ πράγματα στέκονταν γύρω του
ὅτ' νὰ τὸν κίταζαν ἀδιάφορα. γιὰ νὰ τὸν ἀναγελά-
σουν. Τὸν εἶπνε ἡ ξεραῖλα τους: οὔτε θροσιὰ οὔτε
γλύκα δὲν εἶχαν. Καὶ εἶπε: — «Ἔτσι ἢ ἀ περπατή-
σω ἂν ἔχω δύναμη ἢ ἀ περπατήσω, ἢ ἀ ὑποφέρω τῇ
σκληρότητι καὶ τὴν ξεραῖλα, δὲ ἢ ἀ πέσω, δὲ ἢ ἀ πα-
ραδοθῶ, δὲ ἢ ἀ σκοτωθῶ, ἢ ἀ στέκομαι πάντα ἑρῆς
καὶ ἢ ἀ προβαίνω. ἢ ἀ πάω ἐκεῖ ποῦ εἶναι νὰ πάω, μὲ
ἀταραξία, καὶ ἢ ἀ εἶμαι σκληρὸς καὶ γῶ καὶ ἀδιάφο-
ρος καὶ ξερός. Μ' ἕνα κεντρί ἢ ἀ κεντρίζω τοὺς ἀν-
θρώπους, μ' ἕνα καμτοῖκι ἢ ἀ τοὺς χτυπῶ μὰ δὲ ἢ ἀ
βιάζομαι δὲν ἀξίζει νὰ βιάζομαι: γιὰ τίποτε, γιὰτί
δὲν εἶναι τίποτε ποῦ ν' ἀξίζει ἀρκετὰ γιὰ νὰ τὸ ἀπο-
χτήσω. Τί νὰ τὸ κάμω καὶ ἂν τὸ ἀποχτήσω; Καὶ γῶ
αὔριο ἢ ἀ πεθάνω. Δὲ θέλω νὰ κάμω δικό μου κανένα
πρᾶμα στὸν κόσμον, τί σημαίνει: τὸ ἐγὼ μου; Δὲν ἔχω
καμὰ ὑπόστασι οὐδ' αὐτοῦ καὶ εἶναι ἀδιάφορο ἂν
ὑποφέρει: τὸ ἐγὼ μου ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία τῆς ζωῆς.
Ἀλήθεια τίποτε ἀνθρώπινο δὲ μ' ἐνδιαφέρει καὶ βρί-
σκομαι πὺρ πέρα ἀπὸ τ' ἀνθρώπινα. Αὕτη τὴν αἰ-
σθησὴν τὴν ἔχω πάντα καὶ ἀκόμα εἶταν βρίσκομαι
μπλεγμένους σὲ ἀνθρώπινες δουλειᾶς καὶ ταραχῆς.»

Καὶ τὴν ἡμέρα ποῦ τὰ εἶλεγε αὐτὰ ὁ Ἀλέξης
βρέθηκε σὲ δυὸ κύκλους ἀπὸ ἀνθρώπους τῆς φυλῆς
του, καὶ ἐνοιωσε δυνατὰ πῶς δὲν εἶναι ξεχωριστὸς ἀπὸ
τῆ ζωῆ τοῦ ἔθνους του, καὶ οὔτε μπορεῖ νὰ εἶναι ὅταν
τόσους ἄλλους νέους ποῦ κάμνουν τοὺς πολιτισμένους,
τοὺς φραγκοφερμένους καὶ τοὺς κοσμοπολίτες. Αὐτὸς
χώνεται μέσα καὶ ἀνακατόνεται καὶ ζεῖ μαζὺ μὲ τὸ
ἔθνος του. Ὅμως δὲ λησμονεῖ οὔτε τότε, ὅταν ἄλλους
πάλι νέους, τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὸ ὄραμα τῆς αἰωνιό-
τητας.

Οἱ δυὸ κύκλοι ποῦ βρέθηκε τὴν ἡμέρα ἐκείνη ὁ
Ἀλέξης ἦταν ὁ ἕνας ἀπὸ δημοτικιστὲς δικηγόρους,
γιατροῦς, δασκάλους, ἐμπόρους, καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ δε-
σποτάδες καὶ πολιτευόμενους τῆς πόλεως.

Οἱ δημοτικιστὲς χάρηκαν ποῦ τὸν ἐγνώρισαν
γιὰτί ἦταν κι αὐτὸς τέτοιος καὶ ἔρχονταν ἀπὸ ἄλ-
λον τόπον, ἐλληνικὸν. Μερικοὶ εἶχαν διαβάσει καὶ τὸ
βιβλίον του καὶ τοῦ τὸ εἶλεγον μὲ ἐπαίνους. Ἦξερε
πῶς καὶ τυπικὰ νὰ ἦταν τὰ παινέματά τους εἶχαν
καὶ κάποια εἰλικρίνεια, τὴν εἰλικρίνεια τῆς χορᾶς
πῶς τὸ βιβλίον του γράφτηκε στὴ δημοτικὴ γλῶσσα.
"Ὅλοι τοὺς πίστευαν πῶς γράφε γράφε ἢ ἀ γενικεῦ-

ουνταν τέλος ή γλώσσα αυτή σ' όλα τὰ εἶδη τοῦ γραφοῦ λόγου, καὶ αὐτὸς ἦταν ὁ πόθος καὶ ὁ σκοπὸς τους. Ἐλεγαν ἀναμεταξύ τους τέτοια πάνω κάτω λόγια:

— Λένε οἱ πολλοὶ καὶ καθαρευουσιάνοι, πῶς ἡ δημοτικὴ γλώσσα εἶναι δεχτὴ μόνο γιὰ τὴν ποίηση, ἐνῶ δὲν εἶναι τάχα κατάλληλη γιὰ τὸν πεζὸ λόγον. Καὶ αὐτὴ τὴ γλώσσα, ποῦ εἶναι γιὰ τὰ εὐγενικότερα καὶ ὁμορφότερα εἶδη τοῦ λόγου καμωμένη, αὐτὴ τὴν καταφρονοῦν σὰν πρόστυχη! Μὰ, κύριοι, ἀφοῦ παραδέχεστε τὴν ἀξιοσύνη της γιὰ τὴν ποίηση, πῶς δὲ βλέπετε καὶ γιὰ τὴν πεζογραφία τὴν καλωσύνη της; Ὡστε καλλίτερη γλώσσα ἀπὸ τὴν ποιητικὴ θέλετε γιὰ τὸν πεζὸ λόγον; Ποῦ ἀκούστηκε τέτοιος παραλογισμὸς; Καὶ μήπως δὲν ἄρχισε κιόλα νὰ καταχτᾶ καὶ ἄλλα εἶδη τοῦ λόγου, τὸ διήγημα, τὸ μυθιστόρημα, τὸ δράμα, τὸ χρονογράφημα; Ἄλλοτε ἔλεγαν πῶς μόνο στὴ λυρική ποίηση στέκεται ἡ δημοτικὴ, γιατί μολονότι πᾶσκιζαν μερικοὶ δὲν μπορούσε ἕμως κανεὶς νὰ καταφρονέσει τὸ μεγαλεῖο τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ποῦ στὸ καλούπι τους ἐπάνω ταίριαζαν τὰ ποιήματά τους τόσοι γεροὶ ποιητὲς σὰν τὸ Σολωμό, σὰν τὸ Βλαωρίτη καὶ σὰν τὸν Παλαμᾶ. Τώρα ἀρχίζουν καὶ τὴ χωνεύουν καὶ στὰ ἄλλα λογοτεχνικὰ ἔργα. Καὶ ἅμα τὴν ἀναγνωρίζουν καὶ ἐκεῖ βασίλισσα, ποιὸς τὴ βαστάει πιά; Θὰ πάει νὰ καταχτήσῃ καὶ τὸ σχολεῖο, καὶ τὴν ἐπιστήμη, καὶ τὴν πολιτικὴν ποῦ σ' αὐτὰ τὰ ταμπούρια μέσα ἔχει στήσει τὸ στρατόπεδόν της ἡ λεγόμενη καθαρεύουσα, τὸ τρανὸ αὐτό, πολὺμορφο, πολύτυπο, λαστιχένιο καὶ χαμαιλεοντικὸ ἀπομεινάρι τῆς λόγιας παράδοσης μιᾶς σχολαστικῆς ὀλιγαρχίας τοῦ ἔθνους. Δυὸ παράδοσες ζοῦν στὸν Ἑλληνισμὸ ἀφότου ἔπεσε ὁ Ἀττικὸς πολιτισμὸς, τὴ μιὰ τὴν κληρονόμησε μιὰ ὀλιγαρχία, οἱ γραμματιζοῦμενοι, ποῦ μέσα σ' αὐτοὺς βασιλεύουν οἱ δασκάλοι, ποῦ τοὺς ὑποστηρίζει ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ κράτος τὴν ἄλλη τὴν κληρονόμησε ὁ λαὸς ὁ ἀγράμματος μὰ ζωντανὸς πάντα. Οἱ δημοτικιστὲς, μιλώντας καὶ γράφοντας τὴ γλώσσα ποῦ μιλάει καὶ τραγουδεῖ καὶ χαιρετᾷ καὶ κλαίει ὁ λαός, βρίσκονται κοντήτερα στὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους ἀπὸ τοὺς δασκάλους καὶ τοὺς γραμματισμένους. Ἀνάμεσα στοὺς δημοτικιστὲς καὶ στὸ ἔθνος δὲ σηκώνεται κανένας μεσότοιχος ποῦ νὰ τοὺς χωρίζῃ, ἐπικοινωνοῦν ἀπευθείας.

Κάποιος ἀπ' αὐτοὺς ἀπάγγειλε, μὲ φωνὴ φορτωμένη ἀγάπη καὶ τρεμάμενη ἀπὸ συγκίνηση, ποιήματα δημοτικά, τὸ Μαυριανὸ ποῦ εἶναι σὰν ἐπίγραμμα καὶ σὰν ἀνάγνωστο ἀττικὸ, ἓνα Ροδίτικο τραγούδι, ἔρωτικὸ τραγούδι μὲ πελεκητό, γοργὸ δωδεκάσυλλαβο καὶ ἄλλα. Ἄλλος διηγούνταν κωμικὲς ἱστορίες καὶ ἐπεισόδια γλωσσολογικά. Ἦταν πολὺ εὐ-

θυμοὶ ὄλοι τους ἔταν περίπατιζαν τοὺς καθαρευουσιάνους. Ἐνας ἀποκρίθηκε τοῦ Ἀλέξη ποῦ τὸν ρωτοῦσε σὲ ποιὰ γλώσσα εἶχε κάμει τὴν τελευταία του διάλεξη.

— Μίλησα στὴ γλώσσῃ τῆς ὑπηρεσίας.

— Καὶ ἔτσι εἶναι ἡ καθαρεύουσα, γλώσσα ὑπηρεσιακὴ, σὰ νὰ ποῦμε τὰ λατινικὰ τῆς ἄλλοτινῆς διπλωματίας.

— Κάποιοι «ἐπιστήμων» τάχατε, δηλαδὴ καθαρευουσιάνος, ἀληθινὸς ἢ ψεύτικος ἀδιάφορος, γιατί πάντα στὴν ψευτιά θὰ ζεῖ μπλεγμένος ἀφοῦ ποτέ του δὲν κοτᾶ νὰ πεῖ τὴν ἀλήθεια δηλαδὴ ἐκεῖνα ποῦ πιστεύει, ἔλεγε κάποτε. «Δὲν μπορῶ, βρὲ ἀδερφέ, νὰ μιλήσω τὴ γλώσσῃ τοῦ δούλου μου.» Καὶ γὰρ τοῦ ἀπάντησα. «Μὰ αὐτὰ ποῦ λές, φίλε μου, στὴ γλώσσῃ τοῦ δούλου σου τὰ λές.»

Γέλασαν ὄλοι, καὶ ὁ Ἀλέξης εἶπε:

— Λοιπὸν τὸ συμπέρασμα εἶναι πῶς ἡ γλώσσῃ τοῦ δούλου δὲν εἶναι ἡ γλώσσῃ τῆς ὑπηρεσίας, καὶ ἡ γλώσσῃ τῆς ὑπηρεσίας δὲν εἶναι ἡ γλώσσῃ τῆς ζωῆς, καὶ ἡ γλώσσῃ τῆς ζωῆς εἶναι ἡ γλώσσῃ τοῦ δούλου.

— Καί, ἡ γλώσσῃ τοῦ δούλου, τὸ πολὺ πολὺ μὲ ἄλλο ὄφρος.

— Ὅλα τὰ ὕψη ὑπάρχουν σὲ κάθε ζωντανὴ γλώσσῃ.

Σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα συνεννοοῦνταν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ μὲ μισὲς λέξεις. Δὲν εἶχαν ἀνάγκη νὰ ἐξηγηθοῦν ἀναμεταξύ τους μὲ μακρολογίες, γιατί ὁ δημοτικισμὸς εἶναι αἰσθημα, δὲ στηρίζεται ἀπαραίτητα σὲ γλωσσολογικὲς θεωρίες, γι' αὐτὸ καὶ πέφτουν ἔξω ὅσοι θέλουν νὰ τὸν πολεμήσουν μὲ ἐπιχειρήματα τῆς λογικῆς τους. Οὔτε εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ κανεὶς γλωσσολόγος γιὰ νὰ εἶναι δημοτικιστὴς.

Ἡ συναναστροφή αὐτὴ ἔξη - ἔφτά ἀνθρώπων καθισμένων χωρία ἀπὸ τοὺς ἄλλους σ' ἓνα τραπεζάκι καφενεῖου στὸ Σταυροδρόμι, ἦταν ἔτσι εὐθυμῃ, φυσικὴ καὶ συμπαθητικὴ γιατί ὁ ἓνας ἔνοιωθε τὸν ἄλλο χωρὶς ἐξήγησες, κανένας δὲ μιλοῦσε μὲ δογματικὸ ὄφρος, κανένας δὲν ἦταν ἀντίπαλος τοῦ ἄλλου, ὄλοι ἄκουγαν ὄλους μὲ ἀνοιχτόκαρδη προθυμία καὶ τὸ γέλιο ἔσκαζε ἀδιάστο στὰ χεῖλη τους. Ἄλλοιὸς θὰ ἦταν τὰ πράγματα ἂν τύχαινε νὰ βρισκεται μεταξύ τους κανένας καθαρευουσιάνος. Ἡ γελαστὴ εἰρωνία τους θὰ γίνονταν σαρκασμὸς, ἡ διήγησῃ ἐπιθεσῃ, ἢ φυσικότητα δογματισμὸς καὶ ἡ φωνὴ ξελαρύγισμα.

Ὁ Ἀλέξης παρατήρησε καὶ ἄλλη μιὰ φορὰ πῶς ὄχι μόνο στὸ γλωσσικὸ ζήτημα συμφωνοῦσε μ' αὐτοὺς, παρὰ καὶ σ' ἄλλα ζητήματα, σὲ τρόπους σκέψης, στὴν ἀντίληψῃ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς μελλούμενης προκοπῆς τοῦ ἔθνους. Βέβαια θὰ εἶχαν καὶ διαφορὰς ποῦ τοὺς ξεχώριζαν καὶ στὸ ἴδιο τὸ ζήτημα ποῦ

γενικά τὸ στοχάζονται μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, στὸ γλωσσικὸ, μὰ ἐκέλην τὴν ὄρα τοὺς ἔνοοναν ὅλους οἱ ἐμοιότητες ποὺ θεμέλιο εἶχαν τὸ αἶσθημα, καὶ οὐνοῦνταν ὀλόταλα οἱ παραλλαγές τῶν γνωμῶν. Τοῦ ἦρθε τοῦ Ἀλέξη νὰ πει τὴν αἰσθησὴ του αὐτῆ, καὶ ἐκφράστηκε ἔτσι:

— "Ὅσοι φυλάγουν τὴν καθρεύουσα εἶναι οἱ ὑπερβολικὰ συντηρητικοὶ καὶ εὐχαριστημένοι, κυτὰζουν κατὰ πίσω, στὰ περασμένα, καὶ τὰ ψευτολατρεύουν καὶ ἀποξεραινόνται. "Ὅσοι διαλέγουν τὴ δημοτικὴ κυτὰζουν τὸ σήμερα καὶ τὸ ἐδῶ κι ἐμπρός, τὰ ἐρχόμενα τὰ χρόνια. Οἱ πρῶτοι χαίρονται νὰ μένουν δεμένοι μὲ τὸ τί ἐξήσαμε, ἀκουμποῦν τὴν ὑπαρξὴ τους μόνο στὰ μικροσυμφέροντά τους, στίς δουλιτσες τους καὶ στὰ προγονικὰ μεγαλεῖα, οἱ δεῦτεροι πιὸ ἀνεξάρτητοι ἀπ' ὅλα τὰ περασμένα εἶτε μεγαλεῖα εἶτε μικρότητες, ἐλευτερόνουν τὴ σκέψη τους καὶ προετοιμάζουν τὸ τί ἔχουμε νὰ ζήσουμε σὺν ἔθνος καὶ σὺν ἄνθρωποι, τὰ ἔργα ποὺ θὰ γίνων. Οἱ πρῶτοι προσμένουν, ἀσάλευτοι, μὲ πεποίθησι μοιρολατρικὴ, κάτι καλὸ γιὰ τὰ μελλόμενα τὰ χρόνια, χωρὶς νὰ φαντάζονται ὅμως πῶς εἶναι ἀνάγκη νὰ τινάξουν τὴν τεμπελιά τους καθόλου· οἱ δεῦτεροι θέλουν τὸ καλὸ αὐτὸ καὶ κοπιάζουν καὶ κουνιόνται γιὰ νὰ τὸ δημιουργήσουν. Οἱ πρῶτοι εἶναι στειρεμένοι, στραγγισμένοι, στειμένοι, ξεζουμισμένοι, οἱ δεῦτεροι, πλούσιοι καὶ ζουμεροί, εἶναι ἔτοιμοι κάτι νὰ δεχτοῦν καὶ κάτι νὰ γεννήσουν. Ἡ γλωσσικὴ ἀλλαγὴ σημαίνει ψυχολογικὴ ἀλλαγὴ, καὶ γι' αὐτὸ περισσότερο μ' ἐνδιαφέρει. Οἱ δημοτικιστὲς μὲ τὸ νὰ γίνηκαν ἄξιοι νὰ διαλύσουν μὴ παράδοση ποὺ κατάντησε πρόληψη καὶ βραχνάς, εἶναι ἔτοιμοι καὶ κάθε ἄλλη πρόληψη νὰ τὴν ἐξετάσουν ἀπὸ κοντὰ καὶ νὰ τὴν πετάξουν ἀπὸ πάνω τους. Δὲν εἶναι ὅμως οὔτε καλὸ οὔτε ἔξυπνο νὰ δέχονται ἀνεξέταστα βποια καὶ νᾶνα: ξενοφερμένη ἰδέα, γιὰτὶ βέβαια καὶ ἡ παράδοση καὶ ἡ θύμηση τῶν περασμένων, δηλαδὴ ἡ ἱστορία ἢ ὑποσύνειδη, εἶναι χρήσιμες γιὰ ἓνα ἔθνος, ἀφοῦ εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς παράγοντες ποὺ συνεδέονται τὰ ἄτομα καὶ συντηροῦν τὸ ἔθνικὸ ἐγώ. Καὶ οἱ συντηρητικοί, ὅπως καὶ οἱ προοδευτικοί, χρειάζονται γιὰ τὰ ἔθνη. Μὰ ἤθελα τὴν παράδοση ὄχι: πρόληψη, καὶ τὴν ἱστορικὴ ἀντίληψη τέτοια ποὺ νὰ μὴν παραλεῖ τὴν ἐνέργεια καὶ νὰ μὴν ἀλυσσοδένει τὴ ζωντανάδα. Ἐγὼ ἐνομάζω ἱστορικὸ πνεῦμα ὄχι: ἐκεῖνο ποὺ κυτὰζει ἀποκλειστικὰ κατὰ πίσω, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα ποὺ βλέπει τὴν αἰωνιότητα τῶν πραγμάτων καὶ κατὰ πίσω καὶ κατὰ μπρός καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἄτομα. Τέτοιον ἱστορικὸ πνεῦμα φαντάζομαι πῶς θὰ ἔχουν οἱ δημοτικιστὰδες ποὺ εἶναι ὄχι γεροντοκόριτσα, κεράτσες, μοιρολογίστρες καὶ

νεκροθάφτες, οὔτε ζετισίποια ἐπαναστάτες, παρὰ δημιουργοὶ καὶ ρυθμιστὲς καὶ νομοθέτες.

Κάποιος εὐχαριστημένος ἀπὸ ἀνάμεσα τοὺς φώναζε μ' ἐνθουσιασμό:

— Ἔβιαστε οἱ καλλίτεροι τοῦ ἔθνους!

Αὐτὴ ἡ νότα τῆς ἀπόλυτης εὐχαρίστησης δὲν τοῦ ἄρρεσε τοῦ Ἀλέξη, μὰ στοχάστηκε πῶς ἀφοῦ ἦταν δημοτικιστὴς αὐτὸς ποὺ τὴν ἔβγαλε, ἔπρεπε νὰ τοῦ συγχωρήσει κανεὶς τὴν ἀυταρέσκεία του ποὺ τοῦ στερῶνε τὴν πεποίθησι καὶ τοῦ αὔξανε τὴ δύναμη νὰ δουλέψει γιὰ τὸ δημοτικισμό. Καὶ εἶπε:

— Πιστεύω πῶς οἱ ἄνθρωποι ποὺ θὰ πρωτοστατήσουν σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ἔθνικῆς ζωῆς σὲ τούτη τὴ γενεά, θὰ εἶναι ὅλοι τους ἢ δημοτικιστὲς δηλωμένοι ἢ ἔτοιμοι γιὰ νὰ δεχτοῦν τὸ δημοτικισμό. Μὰ χρειάζεται ὁ δημοτικισμὸς ἀπὸ ἀπλὸ αἶσθημα ἢ φωτισμένη ἀντίληψη ποὺ εἶναι, νὰ καταντήσει καὶ παράγοντας γιὰ τὸ δυνάμωμα τῶν χαρακτήρων. Ὁ δημοτικισμὸς δὲν εἶναι μόνον αἶσθημα καὶ σκέψη μερικῶν ἀνοιχτομάτηδων, εἶναι καὶ ἡθικὴ δύναμη ἀφοῦ μᾶς σπρώχνει κατὰ κάποιον ἀγῶνα. Δὲ φτάνει: νὰ μπεῖ στὸ μυαλὸ μας, πρέπει νὰ χωθεῖ καὶ στὸ χαρακτήρα μας.

Καὶ φαντάστηκε ἀμέσως ὅλη τὴν ἐνέργεια ποὺ εἶχε νὰ ξεδευτεῖ γιὰ νὰ νικήσει ὁ δημοτικισμὸς. Μὰ τέτοιον πλάστηκε ποὺ δταν ἐπρόδλεπε πῶς ἦταν κάτι νὰ γίνε, ἔπρεπε νὰ τὸ κάμει αὐτὸς. Νὰ ἔργασια! Γιατὶ αὐτὸς ὁ ἐξάσια κουρασμένος, ὁ πεθαμένος ἀνάμεσα στοὺς ζωντανούς, χρειάζονταν ζωὴ. Ὅπου δὲν ἔδρισκε γύρω του ἀρκετὴ γιὰ νὰ τὸν συνεπάρει καὶ νὰ τὸν τυλίξει ὀλοῦθε, στενοχωριοῦνταν ὡς ποὺ νὰ βρεῖ τρόπο νὰ αἰσθάνεται ζωντανὸς καὶ ἔφτειανε ξεπίτηδες ταραχές γιὰ νὰ γεμίζει μὲ ζωὴ τὶς ἄδειες ὄρες τῶν ἡμερῶν του. Ἔτσι ἄλλοτε, στὴ μοναξιά του, μέσα στὰ χωριά ποὺ ἔζησε καὶ μέσα στίς πολιτείες, εἶχε ἓνα βιολεὶ καὶ μὲ τὸ δοξάρι του ἔδραζε ἤχους ἀρμονικοὺς καὶ ἀγριοὺς γιὰ νὰ συνταράξει τὰ κατακλῆα τῆς ψυχῆς του.

(1) ἓνας μὲ τὴ δυσπιστία του, ὁ ἄλλος μὲ τὸ νὰ μὲ λέη φανατικὸ, χασομεροῦμε. Φανατικὸ μὲ λένε, γιὰτὶ προσπαθῶ νὰ βρῶ καὶ νᾶκολουθήσω τὸν κανόνα, δηλαδὴ τὸ μέτρο. Ἄφτος εἶναι φανατισμὸς ἐπιστημονικὸς, εἶναι ἄγιος, ἔθνικὸς εἶναι, ἀφοῦ δουλέβει γιὰ τὰ παιδιὰ. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ κανόνας περνᾷ σὲ μᾶς γιὰ διερβολή, σὺν ἀγαλλίωτοι καὶ ἀπολλίτιστοι ποὺ εἴμαστε ἀκόμη, τί γίνεται τότες; Ἐνῶ προσπαθοῦμε τάχα νᾶτοφύγουμε τὰ ὑπερβολικὰ, τυχαίνει ὅλους διόλου τὸ ἐναντίο, ἀπὸ τὸν εὐκολονόητο λόγο ποὺ γραμματικὴ δὲν ἔχουμε, καὶ ἀμέσως τὸ παρακάνουμε, πότε στὴ δημοτικὴ, παραδημοτικίζοντας, πότε στὴν καθρεύουσα, παραδοσκαλιζοντας.

(2) Ἀπολογία

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΥΠΕΡΑΝΘΡΩΠΟΣ (*)

‘Ο θεός μου με πήρε ένα απόγιομα και πήγαμε στο χτήμα της θειάς καμιά ώρα μακριά από τη χώρα. Ήτανε ζεστή χυνοπωριάτικη λικαδά, έ κάμπος χλωσμένος, ήσυχος, έ κόσμος όργωνε, έσπερνε, τά κοπάδια βουκούσανε κ’ έτσι άνοιξε περσότερο ή διάθεση του θεού. Έκει μου άνάπτυξε και μου ξήγησε έπιτόπια τίς μεταρρήθμισες που είχε στο νού του. Μου μιλούσε για σπίτια, για μαντριά, για ξεγερωμάτα, γι’ αλλάκια και χαντάκια, γι’ άλλωνια και για λιόστρες και για στέρες και δέν ξέρω για τί άλλο με τόση ζωηράδα, οά να τάδελεπε πραγματικά μπροστά του. Έδειχνε τή θέση του καθενός, περιγράφε τή λειτουργία του, λογαρίαζε τά έξοδα, τά έσοδα, τά κέρδη. Έγώ έννοούτα: δέν έβλεπα άλλο από μιá ξυλάστρα σέ μιá λαγκαδιά με ράγες χαμηλές έλε και πέτρα γύρω, ένα μισογκρεμισμένο σπίτι, ένα πηγάδι μ’ ένα φράξο δίπλα του και μ’ έναν άδειονε περιστεριώνα, ένα ξερόρεμα στο σύνορο και κει κοντά σ’ ένα γούπατο βαρκό μιάν άπλα με κλήματα, που κρεμόντανε άπάνω τους τά τελευταία κίτρινα φύλλα. Κατάλαβα πώς είταν ή σταφίδα, που μου είχε πει ή Μαρία πώς τή φυτέψανε, όταν οι άλλοι λογαριαζάνε να ξεριζώσουν τίς δικές τους, και ή θειά μου κλαιγότανε πώς τó καλλιέργημά της τρώει: διπλά έξοδα από τά έσοδα που δίνει.

Άφου έ θεός μου έκαμε καφέ και για να με περιποιηθεί καλύτερα έκοψε κ’ ένα πεπόνι από τά κρεμασμένα στο ταβάνι του σπιτιού, άφου τάγισε έπειτα και τó σκόλο που είχε κει για να του φυλάει τó χτήμα, με πήρε και με πήγε μιόη ώρα μακρότερα ίσχυε τή μάνα του νερού, που ρχότανε καθώς μου είπε, άπ’ τó ποτάμι που περνούσε πίσω από τίς ράγες. Σε κάποια βραδινή κουθέντα μας πρωύτερα μου είχε άναπτύξει: ένα άλλο σκέδιο γενικότερο: πώς θά μπορούσε να ποτιστεί έλε; έ κάμπος από τó νερό τής μάνας. Αυτό τó σκέδιο είτανε ή βάση από τó πρόγραμμά του μιá φορά που γήραφε να γίνει δήμαρχος στον τόπο. Μα τά κόμματα δέν τον άφήσανε να βγει. Τόν πολεμήσανε. Αυτόν τον πόλεμο και τó ναθαγημένο σκέδιό του ξαναθυμήθηκε και τώρα και με τήν όμιλία αυτή γυρίσαμε στο σπίτι. Είχε νυχτώσει καλά κ’ ή θειά μας καρτερούσε άνήσυχη γιατί είμαστε χωρίς παλτά. Τά βράδια είταν κρύα.

‘Ο θεός, κουρασμένος καθώς είτανε, νύσταξε γλήγορα ύστερα από τó φαγι. Πέρασα και γώ στην κάμαρά μου. Ζέστα γλυκιά κ: άναλαμπή, από τή γωνιά με ξαφνίσανε, καθώς άνοιξα τήν πόρτα. Η Μαρία ήρθε άποπίσω με τή λάμπα.

«Σάν έλειψες, σφουγγάρισα τήν κάμαρα και σου άναφα λίγη φωτιά για να στεγνώσει», είπε άφίνοντας τή λάμπα στο τραπέζι.

Γύρισα και τήν κοίταξα. Μου φάνηκε σάν άλλιώτικη. Είχε ριγμένο στις πλάτες της ένα κόκκινο σαλάκι. Και τής πάγαινε. Έβαλα τó χέρι μου στον

ώμο της κ’ έκαμα να τή φέρω πιδ κοντά μου.

«Δέν έστρωσα τής θειάς άλόμα», είπε και τραδήχηκε.

Δέν έκαμα να τήν κρατήσω. ‘Όσο να γυρίσω έκειθε, είχε κλείσει τήν πόρτα πίσω της. Φουρκίστηκα με τον έαυτό μου. Να τήν άφήσω να μου φύγει! Άκουγα τά πατήματά της έξω στο σαλότο, που πήγαινε και ρχότανε, κ: άνατρίχιαζα προσμένοντας να νολξει ή πόρτα και να ξανάμπει με τó πλέξιμό της, έπως κάθε βράδι.

Μά άξαφνα ή θειά τής φώναξε από μέσα: «Δέν άκούε, μωρή; Βροντάει κάτω ή αλόπορτα.»

Στάθηκα μιá στιγμή τεντώνοντας τó αυτί. Έπειτα πετάχτηκα κ: άνοιξα τήν πόρτα μου, τήν ώρα που ή Μαρία έτρεξε προς τή μπασιά.

«‘Ο Νίκος θάναι», μου είπε ή θειά μου, βγαίνοντας από τήν άλλη πόρτα.

«Πάει ή όργισμένη δίχως φώς. Δέν παίρνεις από μέσα τó λυχνάρι;»

Πήγα στην κουζίνα και τó πήρα και βγήκα στην τεράτσα. Προτίμησα να φέξω από κει στην αλόπορτα. Καθώς έπесе τó φώς κάτω, μου φάνηκε πώς είδα έναν ίσκιό που έσπρωχνε τή Μαρία από πάνω του.

«Έλα φέξε μας στή σκάλα», είπε μιá φωνή. Είτανε του Νίκου.

Πήγα με τó φώς στή σκάλα. ‘Ο Νίκος μπρός και πίσω του ή Μαρία άνεδιάζοντας ένα φορτοέρι. Παραμέρισα και περάσανε.

«Τήν έφαγες, έ; Μήτε ένα δίπλωμα δέν είσαι άξιος να πάρεις, κακμοίση!» είταν έ πρώτος λόγος του Νίκου, μόλις άφησε τó φορτοέρι στην κορφή τής σκάλας. «Έλα, βοήθα και σύ κουράστηκα», είπε και πήρε τó φώς από τά χέρια μου.

Μπάσαμε με τή Μαρία μέσα τó φορτοέρι και κεινος άκολούθησε. Η μητέρα του ξαφνίστηκε καθώς τον είδε να μπει:

«Μπά, παιδί μου, θέατρο γίνηκες!» του είπε.

Κατάλαβα πώς έννοούσε τó ξουρισμένο τó μουστάκι του: «Είναι μέδα τώρα θειά», τής είπα.

‘Ο Νίκος δέν έδωσε άπόκριση και τράβηξε στην κάμαρά του:

«Μου άναψες και φωτιά: καλά μου τόστρωσες έδω», μου είπε ρίχνοντας ματιά στή Μαρία, που έτρεξε κοντά του και τονé ρώτησε αν έφαγε.

«Όχι: έχετε τίποτες να φάω;» τής είπε.

«Αύγά θά σου τηγανίσω.»

Δέν τής άπάντησε. «Πώς τήν έπαθες, βρέ κουτεντέ;» γύρισε πάλι σ’ έμένα.

«Νά σου τηγανίσω αύγά;» ξαναρώτησε ή Μαρία.

«Τηγάνισε ό,τι διάλοο θέλεις.» Κάθησε στον καναπέ, πετώντας τó καπέλο του στο τραπέζι.

‘Ο θεός τον άκουσε φαίνεται από μέσα και του φώναξε.

«Τί ρεκάζει; Δέν έρχεται έδω;» είπε έ Νίκος.

«Είναι πεσμένος», του είπε ή μάνα του: «έλα μιá στιγμή μέσα να σέ ιδεί.»

«Άύριο με βλέπει: τώρα είμαι κουρασμένος.» Ξαπλώθηκε καλύτερα στον καναπέ.

‘Ο πατέρας του ξαναφώναξε από μέσα.

(*) Κοίταξε όριθ. 442 και 443.

«Δὲν τὸν λυπάσαι γέροντ' ἄθρωπο νὰ τὸν σηκώσεις ἀπὸ τὸ στρώμα», τοῦ ξαναεἶπε ἡ μάνα του.

«Μὲ σκότισε κι αὐτὸς καὶ σὺ κατάλαβες;» Ἦρσε κατὰ τὴ φωτιά, μουρμουρίζοντας κάτω, στίχους μὴ φάνηκε.

Ὁ πατέρας του δὲν ξαναφώναξε κι ὁ Νίκος ἔμεινε λίγες στιγμὲς στὴν ἴδια θέσση. Ἐπειτα σηκώθηκε ἀξαφνα καὶ τράβηξε πρὸς τὴν τραπεζαρία. Ἡ μάνα του τὸν ἀκολούθησε καὶ ἡ περιέργεια μ' ἐσπρωξε κ' ἐμὲ νὰ πάω κοντὰ τους.

Οἱ γέροι δὲν εἶχανε ξεχωριστὴ κρεβδαιτοκάμαρα καὶ κοιμόντανε στὴν τραπεζαρία. Ἐνα καντλι τὴ φώτιζε θαμπὰ ἀπὸ τὸ τζάκι καὶ καθὼς μπήκα, εἶδα τὸ θεὸ ἀνακαθισμένονε στὸ στρώμα του δίπλα στὴ γωνιά. Φερόσσε τὸ νυχτικὸ ἄσπρο σκούφο του κ' εἶχε ριχτὴ στοὺς ὦμους του μὴ παλιερόμπα.

«Καλῶς ὄρισες», εἶπε τοῦ Νίκου.

Τούτος ἀφοῦ τοῦ ἔδωσε τὸ χέρι, κάθησε στὸν καναπέ. Ἡ μάνα του καὶ γὼ σταθήκαμε κοντὰ στὴν πόρτα κι ἀποπίσω μου ἔτρεξε ἡ Μαρία ἀπὸ τὸ μαγεριό.

Πέρασε μὴ στιγμὴ ἀμίλητη.

«Ἐ, τί χαμπέρια;» εἶπε τέλος ὁ θεὸς.

Ὁ Νίκος δὲν ἀπάντησε.

«Πῶς πέρασες στὸ ταξίδι;»

«Καλὰ», μουρμούρισε ὁ Νίκος.

Πέρασε πάλι μὴ στιγμὴ δίχως νὰ μιλήσει κανεὶς.

«Καὶ τὰ καπνὰ - ; Τὰ πούλησες καλὰ;» ρώτησε πάλι ὁ πατέρας του.

«Πούλησα ἕνα μέρος», εἶπε ὁ Νίκος.

«Καὶ τἄλλα;»

«Τᾶφισα.»

«Ποῦ; σὲ ποιόνε τᾶφισες;»

«Σ' ἄνθρωπο δικό μου.»

«Πάνε τὰ δόλια τὰ καπνὰ», ἀνασιέναξε ὁ θεὸς χτυπώντας τὰ χέρια.

Ἡ θεὰ σταίρωσε τὰ δικά της κ' ἔσκυψε τὸ κεφάλι.

«Σὲ ποιόνε τᾶφισες, μωρέ; Ποῦ τᾶφισες; Στὴ Σύρα;» ξαναρώτησε ἀπελπισμένα ὁ πατέρας του.

«Μαρία! Διάολε! Φέρε μου νὰ φάω», φώναξε ὁ Νίκος.

Ἡ Μαρία ἔτρεξε στὸ μαγεριό.

«Δὲ φταῖς ἐσύ· ἔχει δικιο ἡ μάνα σου. Ἐγὼ δὲ βάζω ἀκόμα γνώση. Μὰ δὲ σὲ πάντεχα τόσο μαγκούφρη», ξαναφώναξε ὁ θεὸς.

«Σώπα, κάνε μου τὴ χάρη δὲν ἦρθα γιὰ καεγάδες», εἶπε ὁ Νίκος ἀτάραχα.

Ἡ Μαρία ἦρθε καὶ κατέβασε τὴ λάμπα, ποὺ κρεμότανε στὴ μέση τῆς κάμαρας ἀπάνω ἀπὸ ἕνα στρογγυλὸ τραπέζι. Εἶτανε ἡ λάμπα ποὺ εἶχε στὸ μαγαζί του ὁ θεὸς τὸν καιρὸ ποὺ εἶταν ἔμπορος.

«Δὲ μοῦ λὲς κάνε πόσα πούλησες καὶ πόσα ἀφησες, προκομένε», ρώτησε ὁ γέρος.

«Μέσα ἔχω τὴ σημεῖωση αὐριο τὴ βλέπεις», ἀπάντησε ὁ Νίκος.

Ἡ Μαρία ἀναψε τὴ λάμπα κ' ἔκανε νὰ βάλει τὸ γιालί.

«Τί αὐριο, διάολε!» θύμωσε ὁ πατέρας του. «Δὲν

ξέρεις πόσα πούλησες; Πόσα λεφτὰ ἔφερες;»
«Νὰ φάω πρώτα καὶ σοῦ λέω», ξαναεἶπε ὁ Νίκος ἦρσα.

«Τῆρα αὐτάδεια! Νὰ φάει πρώτα ὁ γάϊδαρος!» φώναξε ὁ θεὸς καὶ τινάχτηκε ἐρθὸς.

Ὁ Νίκος σηκώθηκε κι αὐτὸς μὲ ἄρμη. Μὰ καθὼς ἔκαμε νὰ περάσει, σκούνησε μὲ τὸν ἀγκώνα τὴ Μαρία καὶ τουτηγῆς τῆς ἔφυγε τὸ γιαιλί ἀπὸ τὸ χέρι κ' ἔπεσε κομάρια ἀπάνω στὸ τραπέζι.

«Σ' τὸν πῆρε ὁ διάολος τὸν κέφαλο καὶ σέβανε! Δὲν τηρᾶς μπροστὰ σου· μπάς καὶ σοῦ φύγει λόγος!» φώναξε πάλι ὁ θεὸς καὶ χύμησε ἀπάνω τῆς μὲ σηκωμένο χέρι.

Ἡ θεὰ μπήκε στὴ μέση. Ὁ Νίκος γλύστρησε στὸ μεταξὺ ἀπὸ τὴν πόρτα. Τὸν ἀκολούθησα στὴν κάμαρά του:

«Πῶς φέρνεσαι ἔτσι στὸν πατέρα σου;» ἔκαμα νὰ τοῦ πῶ.

«Ἐσὺ κοίτα τὴ δουλιὰ σου», μοῦ ἀπάντησε ἀπότομα. «Πότε θὰ ξαναδώσεις ἐξετάσες;»

«Ἄμα ξαναπαῖς καὶ σὺ γιὰ ἐμπόριο.»

Γελάσαμε κ' οἱ δύο. Ἐβγαλε κ' ἀναψε τοιγάρο.

Ἡ Μαρία ἦρθε νὰ τοῦ βάλει τραπέζι: «Πήγα νὰν τὴν φάω ἐγὼ», τοῦ εἶπε.

«Οἱ γυναῖκες εἶναι γιὰ νὰ δέρνουνται. Φέρε γλήγορα νὰ φάω.»

«Φαίνεσαι ποὺ ἔρχεσαι ἀπὸ τὴν Ἀνατολή», τοῦ εἶπα.

Σεργιάνισε στὴν κάμαρα, κοιτάζοντας χάμω.

«Εἶναι ὁμορφὴ ἡ Σιμόρη;» τὸν ρώτησα σὰν ἔφυγε ἡ Μαρία.

«Γιατί δὲ μοῦστειλες τὰ χρήματα, παλιᾶθρωπε;» εἶπε σταματώντας.

«Γιατί δὲν εἶχα.»

«Δὲν ξέρεις τί μοῦ χάλασες!» Ξανασεργιάνισε πέρα δῶθε.

«Μὰ πῶς βρέθηκες ξαφνικὰ στὴ Σιμόρη;»

«Σωστὸ ρομάντο, τραγικὸ ρομάντο.»

Ἡ Μαρία, μπαίνοντας μὲ τὸ φαγί, τὸν ἔκοψε. Κάθισε στὸ τραπέζι κι ἄρχισε νὰ τρώει.

«Τί μοῦ τᾶφες ἔτσι τὸ τυρί;» τῆς φώναξε ἀξαφνα.

«Θὲς νὰ σ' τὸ πετάξω στὸ κεφάλι; Δὲν ξέρεις πῶς τὸ θέλω ξεροτηγανισμένο;»

«Ἐσὺ μὲ βίασες. Νὰν τὸ ξαναβάλω στὴ φωτιά.»

Ἡ Μαρία ἔκαμε νὰ πάρει τὸ πιάτο.

«Ἐλα, ἄσ' το. Φέρε μου κρασί.»

Ἡ Μαρία πῆγε κ' ἔφερε τὴ μπουκάλα.

«Αὐτὸ ἔχει μοναχὰ;» τῆς εἶπε ὁ Νίκος, σὰν εἶδε πῶς δὲ γέμισε καλὰ τὸ ποτήρι.

«Καλὰ ποὺ ἔμεινε κι αὐτό· ποὺ νὰ τὸ ξέραμε πῶς θάρθεις, νὰ παίρναμε πιότερα.»

«Δὲν ἔπ ιξε τὸ μάτι σου; Δὲν καρτεροῦσες τίποτες;»

Ἡ Μαρία τὸν κοίταξε στὰ μάτια.

«Σὰ μ' ἄφισες δίχως κρκοί, θὰ τὰ πετάξω στὴ φωτιά καὶ γὼ», εἶπε ὁ Νίκος ἀδειάζοντας τὸ ποτήρι του.

Ὁ πατέρας του, ποὺ δὲν ἔπαψε νὰ τρώγεται μέσα μὲ τὴ θεὰ, τὴ στιγμὴ αὐτὴ φώναξε δυνατοτέρα.

«Θὰ μοῦ βγάλει τὸ φαγί ἀπὸ τὴ μύτη!» εἶπε ὁ

Νίκος κι άφησε με βρόντο τὸ ποτήρι στὸ τραπέζι.
«Δὲν πιστέδω νάκλεισε τὸ κρασοπουλιὸ καρσί-
δός μου νὰ πάω νὰ γεμίσω τὴ μπουτίλια», εἶπε ἡ
Μαρία.

Σὰ νὰ μὴν τὴν πρόσεξε. Ἔμεινε λίγες στιγμές
συλλογισμένος: «Στάσου πρώτα», εἶπε κ' ἔβαλε τὸ
χέρι στὴν τσέπη. Ἐβγαλε ἕνα μάτος χαρτονομίμα-
τα, κράτησε μερικὰ—εἰκοσιπεντάρικα μοῦ φανήκανε
—κ' ἔδωσε τὰλλα τῆς Μαρίας: «Σύρε μέσα δὸς του
τα, νὰ συχάσει.»

Ἡ Μαρία τὰ πήρε καὶ βγήκε.

«Ὅτ' ἀνὲς δεῖς πού ὅτ' σωπάσει», γύρισε καὶ μοῦ
εἶπε ἔμένα ὁ Νίκος.

«Πούλησες λοιπὸν καπνὰ;» τὸν ῥώτησα.

Ξακολούθησε τὸ φάγι' του δίχως νάπαντήσει.

Ἡ Μαρία ξανάρθε σὲ λίγο.

«Ἐ, τί εἶπε;» ῥώτησε ὁ Νίκος.

«Γύρφε καὶ τοῦ πήγα τὸ κερί. — Νὰ πάω γιὰ
κρασί τώρα;» εἶπε ἡ Μαρία καὶ πήρε τὴ μπουκάλα.
«Ἄ; ἔδωκε ἕνας σας νὰ σταθεῖ στὴν ταρατσα μο-
ναχὴ φεδάμι.»

Σηκώθηκα, ἄδραξα τὴ μπουτίλια ἀπὸ τὸ χέρι τῆς
καὶ βγήκα.

Ὅταν γύρισα, βρήκα τὴ Μαρία πού σήκωνε τὰ
πιάτα.

«Καθένας νιώθει τὸν προορισμὸ του», εἶπε ὁ Νί-
κος καὶ με κοίταξε με χαμόγελο, «Τὴ ζωὴ δὲν τὴ
γελάς.»

«Καλά· μὰ δὲ μὰς λὲς λοιπὸν πῶς περασεε στὴ
Σμύρνη;»

«Ἰπέραχα. Σὰν ὄνειρο.» Σώπασε μιὰ στιγμή καὶ
με κοίταξε: «Νέος κόσμος», ξακολούθησε, «τρανὸς
κόσμος. Οἱ τούρκοι εἶνε λαὸς κυρίων. ἔχει δίκιο ὁ
Μπίσμαρκ. Ἐκεῖ ἔνωσα τί θὰ πεῖ κύριος, νὰ μὴν
εἶμαι τούρκος!»

Ἡ Μαρία, πού μπήκε ἐκείνη τὴ στιγμή με δυὸ
ποτήρια στὸ χέρι, τὸν κοίταξε ξαφνισμένα. Ἀπίθωσε
τὰ ποτήρια στὸ τραπέζι καὶ τὰ γέμισε κρασί.

«Ναί, τούρκος! Ἄνωτερος λαὸς, ἀριστοκράτης»,
ξαναεἶπε ὁ Νίκος πίνοντας ἀπὸ τὸ ποτήρι του.

«Γνώρισες πολλοὺς τούρκους;» τὸν ῥώτησα.

«Τί, εἶναι τούρκοι στὴ Σύρα;» πετάχτηκε ἡ

Μαρία.

«Τούρκος μονάτος μέρος τούρκικο δὲν εἶναι;»

«Ὅστε σοῦ ἀρέτανε; λαὸς πολιτισμένος, ἔ;» τὸν
κοίταξα γελώντας.

«Τί θ' πεῖ πολιτισμός;» θύμωσε «ἡ εὐρωπαϊκὴ
ὀχλοκρατία; Ἡ κατάπτωση, ἡ παρανόηση τῆς ζωῆς;
Τῶν ἄρῶν ὁ γύρος στὴν Ἀσία θὰ σταματήσει.» Ἄ-
δειασε τὸ ποτήρι του καὶ γύρφε ἀπὸ τὴ Μαρία καὶ
τοῦ τὸ ξαναγέμισε.

«Ἔμεινες πολὺ στὴν Ἀθήνα τώρα;» τὸν ῥώτησα.

«Ὅστε ἀνέδρακα; θάτανε τέλεια ἀπογοήτευση ὕ-
στερα ἀπὸ τὸ ὄραμα τῆς Ἰωνίας. Ἐπρεπε νάπομο-
νωθῶ.»

Ἡ Μαρία ἔστειλε καὶ τὸν κοίταξε.

«Ἐ, Μαρία, τί κάθουσι; Δὲν πᾶς νὰ κοιμηθεῖς;
Δὲ σοῦ ἔφερα τίποτε. Μὴν καρτερὰς;», τῆς εἶπε.

«Καρτερῶ νὰ μοῦ πεις πού νὰ στρώσω», μουρ-
μούρισε ἡ Μαρία.

«Ποῦ ἀλλοῦ ἀπὸ τὸ κρεβδάτι μου;»

Ἡ Μαρία γύρισε καὶ με κοίταξε.

«Κοιμοῦμαι δῶ στὸν καναπέ», εἶπα.

«Ὅχι, φίλε μου· δὲν μπορῶ νὰ κοιμηθῶ με ἄλ-
λωνε στὴν ἴδια κάμαρα.—Στρώσε του στὴ σάλα.»

Ἡ σάλα εἶταν πλαγιναὶ στὴν κάμαρά του καὶ ἡ
Μαρία μπήκε καὶ νὰ συγυρίσει. Ὁ Νίκος σηκώθηκε
καὶ περπατοῦσε:

«Ἐἴταν ἀποκάλυψη αὐτὸ τὸ ταξίδι. Πρέπει νὰ
μετουσιωθεῖ σ' ἕνα ἔργο», εἶπε σὰ μονολογώντας.

«Ρωμάντισο ἦ—», ἔκαμα νὰ τὸν ρωτήσω.

«Δράμα, δράμα· εἴταν τόσο τραγικό.»

«Καμιὰ ἐρωτοδουλιὰ;» ῥώτησα σιγά, ἔταν ἡ Μα-
ρία ἔφυγε ἀπὸ τὴ σάλα.

«Κι αὐτὸ μαζί; Ἐλος ὁ κόσμος· ἐκεῖ ἔνωσα τὸ
Μπάβρον. Πρέπει νὰ νικηθεῖ ἡ Μοίρα.»

«Διηγῆσου μοῦ λοιπὸν.»

«Τί νὰ σοῦ διηγηθῶ! Δὲ διηγούνται αὐτά. Τὰ
ζεῖ κανένας μόνο· τὰ αἰσιτάνεται. Εἶναι δράμα, σοῦ
εἶπα. Πρέπει νὰ μονωθῶ καὶ νὰ τὸ γράψω. Τί εἶναι
αὐτὴ ἡ Ἀνατολή!»

«Καμιὰ χανούμισσα;»

«Κι αὐτή. Εἶναι πολλὰ· ἀδιήγητα.»

Ἡ Μαρία ξαναἤρθε μέσα.

«Δὲ σοῦ εἶπα διάολε! δὲ σοῦ τᾶφερα. Μὴν καρ-
τερὰς.»

«Ἦρθα νὰ σοῦ στρώσω καθαρὰ σεντόνια», εἶπε
ἐκείνη μουδιασμένα.

Ὁ Νίκος περπάτησε πάλι πέρα δῶθε, κοιτάζον-
τάς τὴν πού συγύριζε τὸ κρεβδάτι του. Μὰ σὲ λίγο,
σὰ νὰ τοῦ ἤρθε ξαφνικὴ ἰδέα:

«Φέξε μου ἐδῶ», μοῦ εἶπε ἔμένα κ' ἔκαμε κατὰ
τὴν πόρτα.

Πήρα τὴ λάμπα καὶ πήγα κοντὰ του στὸ σαλό-
το. Ἄνοιξε ἐκεῖ τὸ φορτσέρι του, ἔφαξε μέσα σ' ἕνα
ἀνακάτωμα ἀπὸ ἀσπρόρρουχα πλυμένα κι ἀπλυτα,
χαρτιά, παπούτσια, κ' ἔβγαλε ἕνα δεματάκι.

Γυρίσαμε στὴν κάμαρα.

«Ἐλα νὰ σ' τὰ δώσω», εἶπε τῆς Μαρίας.

«Τᾶφες;» εἶπε ἐκείνη γελαστή, ἀπλώνοντας
τὸ χέρι.

Ὁ Νίκος ξετύλιξε τὸ δέμα: «Ἐλα, ἀπλωσε τὸ
πόδι σου», τῆς εἶπε.

Ἡ Μαρία κατέβασε τὰ μοῦτρα: «Δὲ σοῦ εἶπα
γῶ παντέφλες», μουρμούρισε.

«Γιὰ δὲς τις πρώτα», εἶπε ὁ Νίκος, κρατώντας
τις φηλὰ μπροστὰ τῆς.

Ἐἴταν ἕνα ζευγάρι χρυσοκεντημένα πασουμάκια.

«Ἐλα, φόρεσέ τις.»

«Ἐτσι;» εἶπε ἡ Μαρία κ' ἔδειξε τὰ πόδια τῆς.

Ἐἴτανε ξυπόλιτη, καθῶς σφυγγάρισε.

«Ἐτσι τις φοροῦνε οἱ τούρκισσες»

Ἡ Μαρία τίς φόρεσε καὶ περπάτησε στὴν κά-
μαρα, κοιτάζοντας τὰ πόδια τῆς: «Ἰσα ἴσα μουρ-
χονται», εἶπε με χαμόγελο. «Μὰ ἐγὼ σοῦ εἶπα πα-
πούτσια», ξαναμουρμούρισε κοιτάζοντας τὸ Νίκο.

«Σὰ δὲ σ' ἀρέσουνε φέρ' τις πάλι δῶ», ἔκαμε
θυμωμένα ἐκεῖνος.

Δὲν τὸν πρόσεξε. Τίς ἔβγαλε, τίς κοίταξε, τίς
ξανακοίταξε καὶ τίς φόρεσε πάλι καὶ κοίταξε τὰ πό-

δια της: «Έτσι τις φορούν αλήθεια οι τούρκισσες;»
είπε.

«Έτσι», αποκρίθηκε ο Νίκος.

«Βγαίνουν έτσι στο δρόμο;»

«Οι τούρκισσες δε βγαίνουν στο δρόμο.»

«Τότες που τις είδες;»

«Στα μπαλκόνια στις αούλες τις είδα.»

Ή Μαρία τον κοίταξε.

«Στάσου μια στιγμή», της είπε ο Νίκος. Μπήκε στη σάλα, ξέστρωσε το σεντόνι από τον καναπέ και γύρισε και την τίλιξε με αυτό, αφήνοντας να φαίνονται μόνο τα μάτια της κι οι άκρες από τα πασομάκια: «Σύρε δεξ μέσα στον καθρέφτη», της είπε. «Έτσι είναι οι τούρκισσες.»

Πήρε τη λάμπα και της έφεξε. Ή Μαρία στάθηκε αντίκρου στον καθρέφτη και κοιτάχτηκε μια στιγμή:

«Και δε σκιάζονται τα παιδιά που τις βλέπουν;» είπε πετώντας το σεντόνι αποπάνω της.

Ο Νίκος δεν απάντησε. Σερβάνιζε στη σάλα.

Ή Μαρία, αφού ξανακοιτάχτηκε στον καθρέφτη στρίβοντας τα πόδια για να τα δεί πως φαίνονται κι από τις φτέρνες, κάθισε κάτω κ' έβγαλε το ένα πασομάκι: «Με το χέρι είναι κεντιμέντο στον κατηγορέ», είπε κοιτάζοντάς το. «Πόσο έχουν;» ρώτησε το Νίκο.

«Τί σε μέλει: Σ' αρέσουνε μονάχα;» της είπε εκείνος.

Ή Μαρία ξαναφόρεσε το πασομάκι και σηκώθηκε. Ο Νίκος πήρε τη λάμπα και ξανάβγαλε στην κάμαρά του:

«Σύρε κοιμήσου τώρα», της είπε, «κι αύριο—»

«Κι αύριο τί;» Τον κοίταξε ή Μαρία στα μάτια.

«Άντε τώρα», τή σκούνησε.

Έκαμε να φύγει, μα τήν κράτησε. «Στάσου πρώτα», της είπε πάλι, τήν πήρε στη σάλα και της μουρμούρισε κάτι και γύρισε.

Τον κοίταξα. Γέλασε κι άδειασε το ποτήρι του.

Σε λίγο μπήκε ή Μαρία μέσα σκεπασμένη πάλε με το σεντόνι. Με κοίταξε κατάματα, κούνησε το κεφάλι και γύρισε κ' έφυγε από τήν πόρτα.

Άρχισα να τή χάνω λιγάκι.

«Έτσι τήν είδα», μου είπε σιγαλά ο Νίκος, «έτσι αποπάνω κάτω. Γυρίζω με τένειρο σπασμένο. Μα πρέπει να νικηθεί ή Μοίρα.» Γέμισε πάλι το ποτήρι του κ' ήπιε.

«Μα λέγε μου λοιπόν, ποιά είδες έτσι;» τονέ ρώτησα.

«Τί να σου πώ! Δεν τ'είδες;»

«Τί να δώ;»

«Τά πασομάκια.»

«Που τ'άγοράσες;»

«Ήλιθιε!»

«Τότε που τή βρήκες;»

«Νάξερεις τί ιστορία έχουνε! Να μπορούσα να σου τήν πώ!»

«Νισάφι πές λοιπόν!»

«Τί να σου πώ! Τήν ξέρεις τήν Κόρη των Άθηνων του Μπαίρον;»

Κούνησα το κεφάλι για να γλυτώνω.

«Έ λοιπόν, τήν είδα ζωντανή», μου είπε θωρώντας με.

«Τή Μαριγώ Κασάπη;», ρώτησα γελώντας.

«Τή σκλάδα, τή σωστή γυναίκα. Έζησα μια τραγωδία. Να μουστελνες τά χρήματα—»

«Τί θάκανες;»

Δε μου απάντησε. Κάθισε μπροστά στο τραπέζι με σκυμένο το κεφάλι.

«Είναι το μόνο σημείο που συμφωνώ με το Σοπενάουερ», γύρισε και μου είπε άξαφνα σε λίγο.

Τον κοίταξα.

«Δεν άρκοϋνε δυο θέλησες», ξακολούθησε, «χρειάζεται κ' ή θέληση του Παντός. Κ' έτσι άρχίζει ή τραγωδία της ζωής. Ο άγωνας με τή Μοίρα. Ήρωας είναι θπιος τή νικα. Αυτό θάναι το δράμα μου.»

Έσκισε δυο τρεις φορές άμύλητος τήν κάμαρα κ' έπειτα στάθηκε μπροστά μου: «Έλα, πιέ», είπε γεμίζοντας τά ποτήρια, «στη θύμησή της! Του ποιητή του είναι δοσμένο να γέβεται τις τραγικότητες. Γι' αυτό ζει στένειρο με τους Ισκιους, με τις προσβλες της βάνουσης ζωής. Ή ζωή χωρίς τήν τραγικότητα είναι πλήξη. Έλα, πιέ στη θύμησή της!»

Ήπιαμε.

«Θά μου πεις λοιπόν τήν ιστορία», έκαμα να του πώ.

«Ο ποιητής δε βεδηλώνει το είναι του. Πιέ, πιέ μονάχα.»

•Μά ή μπουκάλα ειχε άδειάσει.

«Σύρε ξαναγέμισέ τηνε», μου είπε εταν το παρτήρησε.

«Θά κλείσανε τώρα», του απάντησα.

Ξαπλώθηκε στον καναπέ κ' έμεινε άμύλητος. Δοκίμασα να τον ξαναρωτήσω κάτι, μα δε μου έδωσε άποκριση. Τέλος βρεθήκα και γώ και προτίμησα να τον αφήσω να ήσυχάσει.

(Άκολουθεί)

Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

© ΟΤΙ ΘΕΛΕΤΕ

Βγήκανε σε βιβλίο μ' επιγραφή «Άγκάθια και τριβόλοι» πέντε δηγήματα του μακαρίτη Γ. Άβάζου, από τά πρώτα του που δημοσιευτήκανε στο «Νουμά». Το βιβλίο τυπώθηκε καλλιτεχνικά στο τυπογραφείο «ή Ανατολή» της Πόλης, και πουλιέται στα γραφεία μας.

— Τον άλλο μήνα βγαίνει καινούργιο βιβλίο του συνεργάτη μας Ίδα με τίτλο «Όσοι ζωντανόι», κ' ένα κεφάλαιο από το βιβλίο αυτό τυπώνουμε σήμερα.

— Ή συνέχεια του άρθρου του κ. Παπανικολάου που το πρώτο μέρος τυπώθηκε στο περασμένο φύλλο, έμεινε για τον έρχόμενο «Νουμά».

Με το δρόμο που πήρανε τά πράματα, ή μισή γλώσσα κατάντησε να σημαίνει αντιδημοτικισμό. Τήν καθαρεύουσα να τή διαφεντέβουνε, άμυκτη, άκέρια, φουσκωμένη, άτυκή, πέφτει δύσκολο. Καταφύγιο γενικό, ή μισή.

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ

Διευθυντής: Δ. Η. ΤΑΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, αρ. 4, ΑΘΗΝΑ

Συντρομή χρονιάτικη: Για την Ελλάδα και την Κρήτη δρ. 10. Για το έξωτερικό φρ. χρ. 12¹/₂.—Για τις επαρχίες δεχόμεστε και τρίμηνες συντρομές (β δρ. την τριμηνία).—Κανένας δε γράφεται συντρομητής ἄν δὲν προπληρώσει τὴ συντρομή του.

20 λεπτά τὸ φύλλο.—Τὰ περασμένα φύλλα πουλιούνται στὸ γραφεῖο μας διπλὴ τιμὴ.

Βρίσκεται στὴν Ἀθήνα σ' ὅλα τὰ κωσκιὰ, καὶ στὶς ἐπαρχίες σ' ὅλα τὰ Πρακτορεῖα τῶν Ἐφημεριδῶν.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

ΛΕΥΤΕΡΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ.~ ΑΥΤΟ ΘΑ ΠΗ ΡΩΜΑΙΪΚΟ.~ ΤΟ ΙΩΒΙΛΑΙΟ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ.

Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ἀνακατεύεται τελευταία μὲ τοὺς μαλλιαροὺς τοῦ Βόλου. Τοὺς καταμηνήσανε διάφοροι ἐσσεβείς χριστιανοὶ καὶ λατρευτὲς τῶν πατρίων, ὡς ἄθεοι, μασῶνους, σοσιαλιστάδες, προδότες καὶ πουλημένους. Γίνηκε ἀνάκριση καὶ τίποτα δὲ βεβαιώθηκε ἄλλο, παρὰ πὼς ὁ τάδε δὲ νηστεύει, καὶ πὼς ὁ δεινας δὲν πίνει στὴν ἐκκλησιά, καὶ πὼς ἄλλος διαβάζει μαλλιαρὰ βιβλία καὶ ἄλλιος πὼς ὑποστήριξε τὴ δημοτικὴ γλῶσσα σὲ κάποια συζήτηση. Ὁ Εἰσαγγελεὺς Βόλου ἀντὶ τὴν γελῶση γιὰ τίς τέτοιες κατηγορίες, ἔκαμε μιὰ πρόταση στὸ δικαστικὸ συμβούλιο ὅπου μὲ λόγια μασημένα πασιάζει ν' ἀποδείξει πὼς βέβαια τὰ πράγματα δὲν εἶναι σοβαρά, μὰ πὼς χρειάζεται νὰ χτυπηθοῦνε οἱ μαλλιαροὶ γιὰ τὴ κοινὴ γνώμη δὲν τοὺς ἀνέχεται.

Αὐτὸ βέβαια τόραξε τοὺς λίγους φωτισμένους Βολιώτες, γιὰ τὴ βλέπουν πὼς κανένας δὲ μπορεῖ νὰ βρῆ τὸ δίκιο του ἀπὸ τὴ ρωμαϊκὴ δικαιοσύνη, παρὰ φτάνει μονάχα ἡ θέληση τοῦ κάθε πατριδέμπορου δημοκόπου γιὰ νὰ συκοφαντεῖται ἓνα ὄνομα καὶ νὰ λερώνηται μιὰ ὑπόληψη.

Εἶναι καιρὸς νομίζουμε νὰ πάψῃ αὐτὴ ἡ κοροϊδία, γιὰ τὴ ἀρκετὰ βασανίστηκε καὶ τρομοκρατήθηκε στὴν Ἑλλάδα ἡ λευτεριά γιὰ κάθε Ἰδέα, πὺν τυχαίνει νὰ μὴν εἶναι σύμφωνη μὲ τὰ γούστα τῶν ἐπιτήδειων καὶ τῶν φωνακλάδων. Εἶναι νεροπή γιὰ τὴν Ἑλλάδα τέτοια σημάδια, πὺν δείχνουν πόσο ἀπολίτιστο, πόσο βάρβαρο, πόσο σκοπιδιασμένο στὸ νου, στέκεται τὸ Κράτος, καὶ πόσο ἀχαρακτήριστος καὶ ἀμόρφωτος ἓνας ὄχλος ἀπὸ

τοὺς λεγόμενους γραμματισμένους πὺν τίποτ' ἄλλο δὲν κατάφερε τὸ καθαρηνουσιάνικο σχολεῖο νὰ τοὺς δώσῃ ἀπὸ τὴ στερυφνύψυχη μικροπρέπεια, τὴ στενόθωρη ἀντίληψη, τὴν κουτοπονηριά, τὴ μικροεκδίκηση, τὸ Δογκιχωτισμὸ καὶ τὴ λατρεία τῆς πατριωτικῆς ἀερολογίας, πὺν κατάντησε τὴν Ἑλλάδα τὴ σημερινὴ σκύβαλο πνευματικὸ, βάρβαρο τόπο καὶ ἀνάξιο νὰ φέρῃ τ' ὄνομα τῆς Ἑλλάδας, πὺν ἡ παλιά της ἱστορία εἶναι ὀλη ἓνας ὕμνος στὴ λευτεριά.

ΤΟ ΒΕΒΑΙΟ εἶναι πὼς μέσῃ σ' ἄλλῃ αὐτὴ τὴν ἱστορίαν τὸν πρῶτο καὶ σπουδαιότερο ρόλο παίζουσε τὰ προσωπικὰ. Σήμερα κατάντησε στὴν Ἑλλάδα ἡ συκοφαντία νὰ γίνῃ ὄπλο ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα στὰ χέρια μιᾶς κοινωνίας καὶ μιᾶς δημοσιογραφίας πὺν στενάζουσε κάτω ἀπὸ τὴν πὺν φοβερὴ πατριδοκαπηλείαν πὺν εἶδε ὁ κόσμος. Καὶ λοιπὸν τὸ ἀσφαλὲς ἐρε, τὸ εὐκολότερο καὶ τὸ πὺν ἀνεξέλεχτο μέσο τῆς συκοφαντίας εἶναι ἡ φήμη γιὰ προδοσίαν τῆς πατρίδας, γιὰ καταστροφὴ τῆς θρησκείας, γιὰ ὑπονόμην τῆς κοινωνίας, πὺν ξαπολυθῶνε γύρω ἀπὸ πρόσωπα ὀρισμένα, θέλοντας ἔτσι νὰ τὰ καταδικάσουνε μιὰ γιὰ πάντα στὴν κοινὴ γνώμη. Καὶ μιὰ τέτοια κοινὴ γνώμη βασισμένη πάου σὲ σποτάδι ψυχικὸ καὶ διανοητικὸ δὲν εἶναι δύσκολο ν' ἀνάψῃ καὶ ν' ἀδικήσῃ ἀστόχαστα, χωρὶς νὰ θέλῃ ν' ἀκούσῃ ἀντιλογία. Κ' ἔρχεται γιὰ ἐπιτηράγιμα ἢ περιφρημὴ Πολιτεία εἰχόντας λάδι στὴ φωτιά. Αὐτὸ θὰ πῆ Ῥωμαϊκό!

ΣΤΗ ΡΩΜΗ τελευταία γιορτάστηκε τὸ Ἰωβίλαιο τῆς Ἰταλικῆς λευτερίας, κ' ἔτσι δόθηκε ἡ εὐκαιρία στὸν πολιτισμένον κόσμον νὰ θαμᾶσῃ τὴν πρόδο τῆς Ἰταλίας σὲ τέχνες καὶ σ' ἐπιστήμες, σὲ νου καὶ σὲ πράξι. Σὲ λίγα χρόνια λευτερίας ἢ ρημισμένη χώρα μεταμορφώθηκε σὲ πλούσιον τύπο, ἡ Ἰταλικὴ ἐπιστήμη ὑψώθηκε σημιαντικά, ἡ τέχνη ξανάλαμψε, μιὰ κίνησι γιὰ λογιῆς ἰδέες σημαδεύτηκε γοργά.

Λιγότερα χρόνια λευτερίας ἢ χώρα μας δὲν ἔχει ἀπὸ τὴν Ἰταλική. Ὅμως ποῖος θὰ μποροῦσε ὄχι ν' ἀντιζηγιάσῃ, μὰ νὰ μιλήσῃ σοβαρά γιὰ δικὴ μας πρόοδο, γιὰ δικὸ μας πολιτισμὸ; Τὸ μυστήριον εὐκόλα ξεδιαλύεται ἄμα συλλογιστῆ κανεὶς πὼς στὴ γῶρα τῆς ἡλιολοουμένης χειρὸνσης δὲ θελήσανε νὰ ξαναϊδρῶσουνε Ῥωμαϊκὸ κνύτος, μὰ μιὰ καινούργια Ἰταλία, δὲ λατρεύσανε τὰ σπασμένα μάρμαρα καὶ τίς πεσμένες κολῶνες περσότερο ἀπ' ὅτι τοὺς χρειαζόντανε γιὰ τὴ σημερινὴ ζωὴ, δὲν κοιτάζαν νὰ μπάσουνε στὸ λαὸ ψεύτικα ἰδανικά ἐποχῆς περασμένης, δὲν πασιάζουνε νὰ ξαναφέρουνε στὰ χεῖλια τοὺς τὴν περσμένη γλῶσσα τῶν προγόνων. Πήρουνε δρόμον γιὰ νὰ δημιουργήσουνε δικὴ τους ἐποχή, δικὴ τους ζωὴ, δικὸ τους εἶναι, γι ὁ τέτοιος δρόμος ὄχι μόνον δὲν τοὺς ἔκρυψε τίποτα ἀπὸ τὸ παλιὸ τους μεγαλεῖο, μὰ ἴσια ἴσια τοὺς χάρισε σὲ κείνο τὴ σημερινὴ τους δόξα, πὺν τοὺς κάνει πὺν θαυμαστοὺς, πὺν ὄξους, πὺν μεγάλους.

Φτυχισμένα τὰ ἔθνη πὺν νωρὶς, ἀγκυλιάζοντας τὸ ἱραὸν χειρῆμα τῆς πραγματικῆς λευτερίας, κοιῶνουνε βαθιὰ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ κοιτάζουνε ν' ἀληθῆσουνε μὲ τὴ δύναμὴ τους τὴν πραγματικὴ τὸ φτωχικὸ τους ὄνειρον πὺν βλέπει πάντα πρὸς τὰ μπροστά!

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΕΡΓΑ

ΘΕΑΤΡΟ ΚΥΒΕΛΗΣ, Γρηγ. Ξενοπούλου, «Χερουβείμ», κωμωδία σε τρεις πράξεις.

Σ' ένα τελευταίο βιβλίο, ή «Τέχνη», τοῦ Παύλου Γαζέλ, ποὺ περιέχει συνομιλίες τοῦ συγγραφέα μετὸν ξικουσιμένο μαριμαροτέχνη Ροντέν, ἀπαντοῦμε ἀνάμεσα σὲ ἄλλες καὶ τούτη τὴ σκέψη: «Ὁ καλλιτέχνης εἶναι οἱ μόνου ἀθροῦποι στὴν ἐποχὴ μας ποὺ διατηροῦνε τὴν ἀληθινὴ ἀγάπη γιὰ τὸ ἐπάγγελμά τους». Καὶ βέβαια ὁ καλλιτέχνης ποὺ ὅσο ξεμοναχισμένος κι ἂ βρισκεται ἀπὸ τὸν κόσμον, τόσο εἶναι γοηφτό του νὰ στέξη βγαλμένος ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ ἴδιου τοῦ κόσμου κι ἀπὸ τὰ βάρη τῆς ἱπαρξῆς του, δὲν μπορεῖ νὰ νοιώσῃ ἐκεῖνο τὸ ἀψηλότερο ἰδανικὸ ποὺ τοῦ ἀνοίγει τὸ δρόμο καὶ τοῦ κεντρώνει τὴ δράση παρὰ σὺν αἴσθημα θεομῆς ἀγάπης, μανίας ἱερῆς. Αὐτὸς εἶναι ποὺ φανερώνει συνειδητὰ, ἰδέες, τίσεις, ὁμορφίες, πηγῆς ζωῆς, ψυχῆς περπατήματα, ἐρχομοὺς καὶ περῶματα μετὰ λογῆς λογῆς σκέψης κι ἀντίληψης, ὅ,τι ἀφαντο, ὅ,τι ἀσύνειδο, ὅ,τι ἄπιαστο κορβίει γιὰ τοὺς πολλοὺς, ἢ ἱπαρξὴ ἀντροπῶν τῶν πολλῶν. Ἔτσι ὁ καλλιτέχνης μετὰ τὴ χάρι τῆς δημιουργίας τοῦ ἔργου του, δὲ σημειώνει μόνον τὴν ἐποχὴ του, μὰ γεμίζει αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἀπὸ τὸ δικό του ἀέρα καὶ μορφώνει σ' ἓνα κοινὸ, σὲ μιὰ κοινωνία, μικρὴ ἢ μεγάλῃ, μιὰ φωτεινὴ νόηση ποὺ τῆς χαρίζει στὸ νοῦ καὶ στὴν αἴσθησι στὴν ἀπόλαψι τὴ λεγόμενη «καλλιτεχνική».

Σήμερα στὴν Ἑλλάδα δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς γίνεται τὸ ἴδιο. Οἱ τεχνίτες, ποὺ τὶνόμα τους συχνὰ συνοδεύεται στὶς φημερίδες μας μετὰ λογῆς πινέδια, δὲν ἔχουνε τὴν ἀληθινὴ ἀγάπη γιὰ τὸ ἐπάγγελμά τους, μὰ μόνον μιὰν ἄλλη ἀγάπη, ἀγάπη γιὰ τὴν ἐπιτυχία. Παίρνουνε σὺν κάτῃ θετικὸ, σὰ μιὰ βάση, τὸ γούστο, τὸ βαθμὸ τοῦ γούστου ποὺ ἔχει τὸ κοινὸ μας, ἢ κοινωνία μας, καὶ κεῖ ἀπάνου χτίζουνε τὸ ἔργο τους, ἰσοζυγιάζονε τὴ δημιουργία τους, κανονίζουνε τὴ δράσι τους τὴν καλλιτεχνική. Δὲ σημαίνει πὼς οἱ περισσότεροι ἔτσι μόνον μποροῦν, τόσο μόνον μποροῦν. Ἄλλο ζήτημα. Τὸ σημαντικό εἶναι ἢ τέτοια τάση ποὺ ἀπ' ὅλες τὶς μεριές μᾶς φανερώναται. Κ' ἐπειδὴ τὸ γούστο τοῦ κοινοῦ μας εἶναι ἀκαλλιέργητο, ἀμεθοδολόγητο, πρωτόγονο μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς, γιὰ τοῦτο καὶ τὰ καλλιτεχνικὰ ἔργα καὶ περισσότερο τὰ θεατρικὰ, ποὺ εἶναι ἴσως καὶ τὰ μόνου ποὺ παρακολουθεῖ ἢ κοινωνία μας, βγαίνουνε μετὰ τὰ ἴδια ὑστερήματα. Ἀκα-

λλιέργητα, ἀμεθοδολόγητα, πρωτόγονα στὴν τεχνικὴ τους καὶ στὴν ψυχολογικὴ τους μεριά.

Ὁ κ. Ξενοπούλος εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς τεχνίτες τῆς τέτοιου γραμμῆς. Ὁ πόθος του, τὸ ἰδανικὸ τοῦ, ἢ φλόγα τῆς ψυχῆς του στέκει ἢ ἐρήμηρη ἐπιτυχία: Τί ζήτημα τρέχει σήμερα, τί ἀρχές καὶ ἰδέες συζητιοῦνται, τί ἀντίληψες κυβερνοῦν, τί ἀρέσει, τί δὲν ἀρέσει, τί πινιέται, τί καταδικάζεται, τί φέρνει καὶ τί δὲ φέρνει ἢ μῦδια, τί ἐποχὴ ἔχουμε, τί ἀέρας φυσᾷ, ὅλα τοῦτα κ' ἀκόμα παρακάτου, δηλαδὴ ποὺ θέατρο θὰ πιάξῃ τὸ ἔργο του, βλέπει σὲ βιορὰ ἢ σὲ νοτιά, ψηλοὶ εἶναι οἱ ἥθοποιοί, ἢ μήπως κοντοί, ἢ μήπως μέτριοι, ἢ πρωταγωνίστρα κορίτσι, μεσόκοπη ἢ μήπως γοιὰ, ὅλα τοῦτα εἶναι τὰ σπουδαῖα σημαῖα ποὺ θὰ σταθῇ ὁ τεχνίτης πρὸ δημιουργίῃ. Ἔτσι καταντοῦνε ὅλα τὰ ἔργα τοῦ κ. Ξενοπούλου, μετὰ μιὰ μικροῦποθεσίαν ποὺ τὰ στηρίζει, σὺν τὸν κοῦτσὸ τὰ δεκανίκια, νὰ περνοῦνε γιὰ ἔργα σίχχρονα ποὺ ἀντιπροσωπεύουνε τὴν τέχνη τῆς ἐποχῆς μας. Κι ὅμως τίποτ' ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ ἐπιθεώρησης θεατρικῆς ἄλλης μορῆς ἀπὸ τὶς γνωστῆς, ποὺ εἴκολλα τὸ νοιώθει κανεὶς καὶ μόνον ἀπὸ τὴν ξερὴ δῆγησι τῆς ὑπόθεσις.

Ἐνας δικηγόρος, ὁ Παπαζώης, μετὰ ἰδέες σοσιαλιστικῆς, ποὺ ὅλα τὰ καταπιάνεται καὶ τίποτα δὲν πετυχαίνει, ἔχει διὸ κορίτσι, τὴ Ρόζα μεγαλύτερη καὶ τὴ Θάλεια τὴ μικρότερη ποὺ γιὰ τὴν παιδίστικη ἀθωοσύνη τῆς καὶ τὴν ὁμορφίαν τῆς ποὺ μοιάζει σὺν ἀγγέλου, τὴν κραῖζονε Χερουβείμ. Ὁ Παπαζώης κ' ἢ γυναίκα του ἔχουνε σκοπὸ νὰ παντρεύουνε τὴ Ρόζα μετὰ τὸν πλοῦσιο γηματαῖα Σωτηριάδη, ποὺ ἔρχεται σπῆτι τους συχνά. Τὸ Χερουβείμ ὅμως ζηλιάρικο, σκανταλιάρικο, πεισματάρικο καὶ πονηρὸ κορίτσι καθὼς εἶναι κατορθώνει μετὰ χίλιες μερμηπαντιές νὰ τραβήξῃ τὴν προσοχὴ κ' ἕστερα τὴν ἀγάπη τοῦ Σωτηριάδη, κ' ἔτσι νὰ τελιώσῃ μ' αὐτὴ τὸ συνοικέσιο. Στὸ μεταξὺ ὅμως μαθαίνει ὁ Παπαζώης πὼς ὁ πλοῦσιος Σωτηριάδης εἶναι ἓνας φοβερός ἀπατεώνας καὶ τίποτα περισσότερο, καὶ στὴ στιγμὴ χαλνᾷ τὸν ἀρραβῶνα τῆς κόρης του, μὰ τὸ Χερουβείμ ποὺ φαινότανε πὼς ἀγαποῦσε ἀληθινὰ τὸ Σωτηριάδη, μόλις μαθαίνει τὴν αἰτία σκάει στὰ γέλια. Αὐτὴ ὅ,τι ἔκανε τόκανε γιὰ τοὺς παρᾶδες τοῦ Σωτηριάδη. Πάει αὐτός, στὰ πανιὰ γι ἄλλονε λοιπόν.

Φανερὰ μᾶς δείχεται πὼς ὁ συγγραφέας τοῦ «Χερουβείμ» θέλησε νὰ γράψῃ ἔργο κοινωνικὸ. Νὰ δείξῃ μιὰ ἀπὸ τὶς κοινωνικῆς πληγῆς, τὴν ἀνατροφὴ καὶ τὴν ἰδεολογίαν τῶν κορισιῶν μας, τὴν ψευτιά, τὴν ἐπιπολαιότητα καὶ τὴν ἐλαφρότητα ποὺ βασι-

λεύει μέσα τους. Όμως τί καταφέρνει να μάς παρουσιάσει; Μια λύση που την τονίζει, τη φροντίζει, τη χαδεύει σά να θέλη να την ύψωση παράδειγμα για διδασκαλία. Δέ χτυλά την ψευτιά, τη δείχνει και τη δείχνει τόσο φυσική, τόσο καλή, τόσο βολεμένη, τόσο φιλοσοφημένη, που ο θεατής φεύγει με την εντύπωση συμπάθειας για το Χερουβείμ και με την ενή, το καιμένο, το ξυπνο και το καιό κορτίο να βρή γλήγορα γλήγορα να κοροϊδέρη κανέναν άλλονε γυμπρό, μιά στ' αλήθεια πλούσιο αυτή τη φροιά.

Έδω πρέπει να σταθοῦμε για ν' ἀρπάζουμε την ψυχολογία μιά και την τάση του συγραφέου του «Χερουβείμ». Μ' αυτό τον τρόπο η τέχνη φαίνεται σά να κυλιέται πλάι με τις μολεμένες και σάπιες συνήθειες μιάς κοινωνίας ακατάρτιστης, πιασίζοντας να τις χαδέρη και να βγάλη απ' αυτές θέμα έργου καλλιτεχνικού που λέγεται «κωμωδία» μιά που δέν είναι κωμωδία γιατί της λείπει η αληθινή σάτυρο στη μεριά ίσια ίσια έκεινη που πρέπει και που χρειάζεται στην κωμωδία. Σάτυρο δηλαδή βαθήτροη, ούσιαστικότερη, **σοβαρότερη**, πιο ίσοροποιημένη, πιο βιαριά, με άρχή, με ιδέα, μ' ατία που άγγίζει την καρδιά, που τσοῦζει την ψυχή, που τραβά τη σέψη, και που δέ χωράει σά χίλια τά χίλινα της κατώτερης αντίληψης του **κωμικού** και τά χοντρά γέλια της στιγμής που είναι άξια μόνο για επιθεώρηση, φάρσα ή διαφρόττα.

ΑΤΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ. **Ήλία Βουτιερίδη**, «**Όταν άγαποῦμε**», σύχρονο κοινωνικό δράμα σε τρεις πράξεις.

Τό κοινωνικό δράμα στον τόπο μας δέν έχει μετώσει για την ὄρα. Όχι πως η κοινωνία μας δέν μπορεί να δώσει τ' απαιτούμενο υλικό για τέτοια έργασία, όπως συνείθισε η τρέχουσα κριτική να προφρατήη, μιά γιατί δέν έφτασε ακόμα η καινούργια τέχνη μας στο σημείο που να νοιώση την ανάγκη ν' άγκαλιάση τά ζητήματα τά κοινωνικά, ζητήματα ζωής που σηκώνουν άλλοῦ τρικωμίες σε ιδέες, σε σκέψεις κ' αντίληψες, κίνηση και διαφέρο σ' επιστήμη και τέχνη. Σε μιά τὸ μόνο και παντοτινό κοινωνικό ζήτημα που τρέχει στην αγορά, είναι τὸ ζήτημα της **τιμής**, που άπάνον του γράφτηκαν θεατρικά έργα τόσο του σαιλονιού, όσο και της φουστανέλλας. Δέν είναι πολλά χρόνια που και στις ξένες θεατροφιλολογίες παρατηρούσαμε την τέτοια επίμονη τάση στο κοινωνικό δράμα, και δέν ξεχνούμε πως έργα σαν την «Τιμή» του Σούδεομανν και τὸ «Δικαίωμα ὁ έρωτας;» του Μάξ Νορδάου συγχι-

νούσανε και τους σοβαρόφαντους ακόμα καλλιτεχνικούς κύκλους. Μιά από τον καιρό που δείχτηκε πως τὸ ζήτημα της **τιμής** είναι δεμένο με χίλια δυό άλλα κοινωνικά ζητήματα μέσα στη ζωή και πως ποτέ τοῦτο δέ σέκεται ξεχωρισμένο όπως συνειθίζοντε να πιστεύουν ακόμα όσοι τὸ βάνουν στο ανατομικό τραπέζι να τὸ ξετάσουνε, η προσοχή της φιλολογικής τέχνης στράφηκε σε άλλα προβλήματα ὅμοια σημαντικά κ' άξιοσπούδαστα, ὅμως γενικότερα, αληθινότερα στο βάθος, ούσιαστικότερα στις αιτίες και τὰ συμπεράσματα. Η κοινωνική ἀθλιότητα που φέρνει καθημερνά η οικονομική άπιστοροσπία είναι η βάση, είναι ὁ κορμός που αναδίνει τὰ κλαδιά και τὰ παραλάδια στο κάθε ζήτημα που μιάς παρουσιάζεται σήμερα με τη μορφή του κοινωνικού. Σ' αυτό βοήθησε την τέχνη, η καλύτερα, την ὀδήγησε, η κοινωνική δράση της τελευταίας εποχής στις ξένες χώρες και τὸ ξετύλιγμα σε ὄρισμένες άρχές της επιστήμης της κοινωνικής.

Σήμερα βέβαια ὁ θεατρικός συγραφέας που ὁ' ανεβίαση στη σκηνή έργο κοινωνικό, δέν πρέπει να είναι άνιδεος από τις γενικές γραμμές που η έπιστήμη παραδέχτηκε για την έρευνα σά ζητήματα του τέτοιου είδους, γιατί αλιώτικα φοχεται να πολεμήση η για ζητήματα δεύτερης γραμμής που έξάρτησή τους έχουνε άλλα σπουδαιότερα και που δίχως αυτά τὰ τελευταία κάθε ξετύλιγμα και σταθμός μάλιστα κόπος, η για ζητήματα που τ' άπαντὰ μονάχι μέσα στο ανακάτωμα της ζωής σά σημάδια, μιά που δέν ξέρει την ὄρισηνη θέση τους μέσα στο σύνολο, θέση που θα κανονίση σ' ένα έργο την ὄρηη και την άφορημή, ακόμα και τὸ χαρακτήρα της πολιμικής του και σύγκαιρα της ούσίας του της καλλιτεχνικής. Η τέτοια έλλειψη της επιστημονικής γνώσης, γνώσης που στηρίζεται σά έρευνητικά δομένα της ίσια με σήμερα ιστορικής εξέλιξης σά κοινωνικά ζητήματα του κάθε λαού και περισσότερο του δικού μας, φέρνει τη θεατρική τέχνη στο επίπεδο μιάς έμπειρικότητας που βέβαια δέν της είναι προεπιμένο να σταματήσει.

Έτσι βλέπουμε κι άπ αυτή τη μεριά, με γενικότερη σέψη, άμεθοδολόγητους τους συγραφεύδες μας, και της τέτοιης έμπειρικότητας δημιουργημιάς δόθηκε τελευταία τὸ καινούργιο έργο του κ. Ήλία Βουτιερίδη «Όταν άγαποῦμε».

Ο Πάνος, ένα πλουσιόπαιδο, μπαίνει σ' ένα φτωχικό σπίτι τραβηγμένος από τρελή άγάπη για την ὀμορφη Βαρβάρα, και τη στιγμή που οι σέσες τους έχουνε κάμποσο προχωρέσει, νοιώθει τὸ χέρι του πατέρα του να τονε τραβά από τον καιό

δρόμο πού πήρε. Ὁ πλούσιος πατέρας τοῦ Πάνου φροντίζει νὰ τονὲ παντρέψῃ, κι ὁ Πάνος δὲν τολμᾷ ν' ἀντισταθῇ γιατί τὸ πατρικὸ πείσμα μπορεῖ νὰ τὸν ἀποκληρώσῃ καὶ φτωχό, ἀνίκανο γιὰ δουλειά, νὰ τὸν πετάξῃ στοὺς δρόμους. Ἡ Βαρβάρα μαθαίνει ὅλη καὶ στὴν ἀπελπισίᾳ της μ' ἓνα γράμμα φανερώσει τὸ σῦνθεσμά της μὲ τὸν Πάνο στὴ μελλούμενη ἀρραβωνιαστικιά του, καὶ τὸ συνοικέσιο χαλνᾷ. Μὰ ὁ Πάνος ἔστερα ἀπὸ μιὰ φορτουνιασμένη συνομιλία μὲ τὴ Βαρβάρα μαθαίνοντας πὼς τὸ **ἀτιμο**, καθὼς τὸ λέει, γράμμα εἶτανε δικό της, τὴν περβολοῦ καὶ τὴν πληγώνει. Ὁ πλούσιος πατέρας τοῦ Πάνου γιὰ νὰ σώσῃ τὸ παιδί του ἔρχεται στὸ σπίτι τῆς Βαρβάρας κι ἀνταμώνει τὸν ἀδερφό της τὸ Σπύρο, τίμιο καὶ καλὸ παιλῆγάρι, καὶ τοῦ προτείνει χρηματικὴ ἀποζημίωση γιὰ συμβιβασμό. Ὁ Σπύρος ὅμως μὲ ἀγανάκτηση διώχνει τὸ γεροπαρῶλη λέγοντας του πὼς δὲν πουλᾷ τὴν τιμὴ του. Ὁ ἀδερφὸς τῆς Βαρβάρας μελετᾷ φοβερή, κόκκινη ἐκδίκηση. Ξέρει πὼς τὰ πολιτικὰ μέσου θὰ θολώσουνε τὰ νερά κι ὁ καταστροφικὸς τῆς τιμῆς του θὰ βγῇ ἀθῶος ἀπὸ τὴ φυλακή. Φανερώσει τὸ σκοπὸ του στὴ Βαρβάρα, αὐτὴ ὅμως τὸν ἰσχυρίζεται νὰ σφαισθῇ τὴν ἀγάπη της. Ἀκούγοντας ὁ Σπύρος τέτοια λόγια ἀπὸ τὴν ἀδερφή του πού ἔθρεφε γι αὐτὴνε τραφερὴ ἀδυναμία, καὶ μὴ μπορῶντας τὴ λύσσα του νὰ σβίση, φεύγει ἀπὸ τὸ σπίτι του, ἀπὸ τὸν τόπο του, μακριὰ στὰ ξένα. Ὁ Πάνος δικάζεται καὶ βγαίνει ἀπὸ τὴ φυλακή. Ὑστερα ἀπὸ ἓνα μῆνα ἔρχεται στὸ σπίτι τῆς Βαρβάρας, ὄχι γιὰ νὰ πέσῃ στὴν ἀγκαλιά της, ὄχι γιὰ νὰ τὴ θερμάνει μὲ τὴν ἀγάπη του, μὰ πάντα δισταχτικὸς, ἐπιφυλαχτικὸς, τρέμοντας τὴν ἐπιρροὴ τοῦ πατέρα του. Ἡ Βαρβάρα νοιώθει. Κάτι τσακίζεται μέσα της, κάποιος βραχνὴς τῆς βγαίνει ἀπὸ τὴ ζωὴ. Ἡ ἀγάπη της ἀρχίζει νὰ νεκρώνεται, ξαναβρίσκει τὴ δύναμη πού εἶχε χάσει καὶ διώχνει τὸν Πάνο. Αὐτὸς δὲ θέλει νὰ τὸ πιστέψῃ, κάτι τονὲ τραβᾷ κοντά της. Τῆς δίνει ἐπίσκεψη πὼς θὰ παλέψῃ νὰ νικήσῃ τὸ πείσμα τοῦ πατέρα του καὶ φεύγει ὅταν ἔστερα ξαναρχεται βλέπει στὸ σπίτι τῆς Βαρβάρας ἓνα νέο. Εἶναι ἓνας δικηγόρος, ὁ κ. Σωτήρης, πού ἀπὸ καιρὸ ἀγαποῦσε κρυφὰ τὴ Βαρβάρα καὶ τὴν εἶχε ζητήσῃ μάλιστα κι ἀπὸ τὸν ἀδερφό της τὸ Σπύρο. Εἶχε ἔρθει τώρα νὰ τῆς προσφέρει τὴ χαμένη τιμὴ της, νὰ τῆς δώσῃ τὸ νόμμά του, νὰ τὴν πάρῃ γυναίκα του. Ὁ Πάνος μάλωσε στὸ μεταξύ μὲ τὸν πατέρα του καὶ ζητᾷ λαθηγοριά στὴν ἀγάπη τῆς Βαρβάρας. Αὐτὴ ὅμως τοῦ λέει νὰ φύγῃ, δὲν τὸν ξέρει, δὲν τονὲ θέλει. Ὁ Πάνος ξεφρενιασμένος ἀπὸ τὴν τέτοια ἀρνηση νομίζει αἰτία τοῦ κακοῦ τὸ Σωτήρη, κι ἀρπά-

χνώντας ἓνα ψιλάδι πού βρισκεται κατὰ τύχη πάνου στὸ τραπέζι, τονὲ χτυπᾷ καὶ φεύγει. Ὅταν ἔρχεται ἡ ἀστυνομία, ἡ Βαρβάρα δηλώνει πὼς αὐτὴ σκότωσε τὸ Σωτήρη.

Ὁ κ. Βουτιερίδης μᾶς παρουσίασε ἀληθινὰ δραματικὰ στοιχεῖα. Ἐδείξε, ἀντίθετα πρὸς τοὺς ἄλλους θεατρογράφους μας, πὼς καταλαβαίνει ἀπὸ τέχνη κι ἀπὸ σκηνὴ. Βλέπει τὸ θέατρο μὲ τὰ μάτια τοῦ φωτισμένου ἀθρώπου, μετρᾷ τὸ περπατήμα του καὶ δὲν ξεχένεται σὲ ἀεροφούσκους ὑπερβολές. Κάποιου περισότερη προσοχὴ θὰ χρειάζότανε στὴ φόρμα τῆς σκηναϊκῆς οἰκονομίας, γιατί τὸ ἀδιάκοπο συγνώμισμα τῶν προσώπων προσπαθεῖ νὰ τὸ δικαιολογήσῃ μέσα στὸ μῦθο, μὰ δὲν τὸ καταφέρνει ἀβίαστα ὅσο ἔπρεπε. Τὰ παιδιὰ καλοῦπια ἔχονε τραβῆξει περισσότερο τὸ συγγραφεῖ τοῦ «Γεφυροῦ τῆς Ἄρατος», ὅμως τὰ παιδιὰ **καλὰ** καλοῦπια κι αὐτὸ νομίζουμε σημαίνει κάτι.

Ὁ χωμαχτήρας τοῦ Πάνου ζυγγραφίζεται θαμπὸς κι ἀνιγματώδικος, ἴσως ἐπειδὴ αὐτὰ εἶναι καὶ τὰ κύρια συστατικὰ του. Ὁ Σπύρος, ὁ νέος ὁ Σπύρος πού μᾶς τὸν παρουσιάζει ὁ συγγραφεὺς λογικὸ καὶ σκεπτικιστὴ, μᾶς φαίνεται πὼς ἔχει μιὰν ἄβολη προσήλωσι σὶς παιλιὲς ἰδέες, τὶς σκορριασμένες, τὶς γεροντικὲς, ἐκεῖ πού ἡ νιότη του μοροῦσε νὰ τοῦ φωτίσῃ καὶ τὸ μυαλό. Ἡ Βαρβάρα πάλι, ἓνα κορίτσι, πού τὸ ψυχόμορτό της τὴν ὀδηγᾷ στὴν ἀντίληψη τοῦ κόσμου μὲ λεύτερα μάτια, στὸ βάθος δὲ στέκει νὰ πολεμήσῃ γιὰ τὴν τέτοια λευτεριά, μὰ τὴ βλέπουμε τὴ μιὰ νὰ ὑψώνεται ἀντίθετη στὴν κοινωνία πού τὴ φαρμακεύει μὲ τὴν κακογλωσσία της, τὴν ἄλλη νὰ φοβάται τόσο αὐτὴ τὴν κοινωνία ὥστε νὰ ζητᾷ νὰ φύγῃ μακριὰ γιὰ τὴν ἡσυχία της. Ὁ συγγραφεὺς τὴ θέλει σὰ μιὰν ἡρώτισσα, ὅμως χωρὶς νὰ τὴνε πλάθῃ κι ἀληθινὴ τέτοια. Ὁ ἡρωϊσμός μέσα στὴν κοινωνία στέκει σὰν ἓνα σημαντικὸ στοιχεῖο γιὰ τὴν πρόοδο, γιὰ τὴ γληγορότερη ἐξέλιξη, γιὰ τὸ πάτημα τῆς κάθε εἶδος πρόληψης. Μὰ ὁ ἡρωϊσμός ὅταν μᾶς δείχνεται μέσα σ' ἓνα ἔργο τέχνης, πρέπει νὰ εἶναι ρυθμισμένος, ἰσορροπημένος, μὲ δρόμο χωμαχθένον, μὲ ἀρχὴ καὶ τέλος, γιὰ νὰ τοῦ συγκαταστήσουμε τὴν οὐσίαν του. τὴ βαθίτηρη. Ὁ ἡρωϊσμός τῆς Βαρβάρας τί μᾶς λέει καὶ τί μᾶς δείχνει; Χρησιμεύει μονάχι γιὰ τὴν τεχνικὴ λύση στὸ δράμα. Τὸ γενικότερο, τὸ πλατύτερο πουθενά. Καὶ νά, ἡ ἐμπειρικὴ ἀντίληψη τῆς συγκαταρνήτης τέχνης μας στὰ ζητήματα τὰ κοινωνικὰ.

ΘΕΑΤΡΟ ΚΥΒΕΛΗΣ. Δ. Π. Ταγκόπουλου, «Τὸ μαῦρο χέρι», δράμα σὲ μιὰ πράξι.

Κοινωνικὸ δράμα καὶ τὸ «Μαῦρο χέρι» τοῦ κ. Δ. Π. Ταγκόπουλου, καὶ σύμφωνα μ' ὅσα σημειώνουν-

με παρακρίνον με υπόθεση που πλέκεται γύρω σὲ ζήτημα τιμῆς. Ὁ συγγραφέας ὅμως ἐδῶ δὲν ἀκολούθησε τὸ χλιοπατημένο δρόμο. Θέλησε νὰ δώσει μιὰν ἄλλη ἀντίληψη γιὰ τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς, ποὺ ἔρχεται στ' ἀθρώπινο πλάσμα ὄχι πὰς σὺν κάτι ὑποβλημένο ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ παράδοση, καθιερωμένο «ἐξ ἀρχῆς» ἀπὸ τὴν κοινὴ συνείδηση, σὺν ἓνα βίαιος, σὺν ἓνα ψέμα, σὺν ἓνα δημιούργημα μιᾶς γενικότερης ἀρλόγηψης, μὰ σὺ φωνὴ τῆς φύσης τῆς ἀθρώπινης, σὺ συνείδηση τοῦ μέσα κόσμου, σὺν ξέσπασμα τοῦ ἐσώψυχου μὲς ἐγωϊσμοῦ, σὺν πόνος, σὺν ἀγανάκτηση, σὺ φῶς τῆς ψυχόρμητης ἀγνότητος τοῦ αἰώνιου ἀθρώπου. Μέσα ἀπὸ τέτοιο φόντο ἔπρεπε νὰ ὑψωθῆ ἔργο δυνατῆς πνοῆς γιὰ τὴ δική μας θεατρογραφία, ἀερολάγιστης χάρις δημιούργημα, πρωτότυπης τέχνης σκηνογράφημα. Ὅμως τέτοια χαρίσματα ξεφεύγουνε ὀλοσδιόλου τὸ καινούριο ἔργο τοῦ συγγραφέα τῶν «Ἀλυσσίδων», καὶ μένει μονάχα μιὰ τάση σὲ ρεαλιστικὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς ποὺ στὸ βάθος της ἀγνοοῦμε μιὰ ποιήση γλυκεῖα, μιὰ διήγηση ρομαντικὴ ποὺ ἔρχεται σὲ ἀντίφαση μὲ τὴν ἑξωτερικὴ μορφή τοῦ κάθε διάλογου τοῦ γιομισμένου ἀπὸ μιὰ ὁμοιότητα, μιὰν ἀλλογισιὰ ποὺ ἢ ὀρμὴ τῆς τέχνης του ἀδυναμῆ στέκεται γιὰ τὴν ὥρα νὰ τις ὑποτάξῃ. Ἴσως αὐτὰ νὰ εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ συγγραφέα, ποὺ ἔφερε στὸ ἑλληνικὸ θέατρο μὲ τὰ ἔργα του μιὰ κίνηση ζωῆς πόνου· σὲ ζητήματα ποὺ ἄλλοι ἀπὸ μακριὰ τὰ βλέπανε, μὰ ποὺ κανεῖς τους δὲν τολμοῦσε νὰ τ' ἀγγίξῃ, ποὺ ἔδωσε δρόμο στὰ λογῆς λογῆς θεατρικὰ καλοῖπι κατωπατωντας τοὺς ψευτοκινόνες τῆς ἀδυναμίας ποὺ ἢ σοφὴ ρουτίνα καθιερῶνεται, κι ἀκολουθώντας μιὰ λεύτερη στροφή ποὺ ὄσο κι ἂ δὲν εἶναι ἠλιοφώτιστη, πλατιὰ καὶ ρυθμισμένη, ἔχει τῆς ἀνέγγιχτης πλάσις τὴν πρωτόγονη φρεσκάδα. Ὁ συγγραφέας ἀνβραίνει στὴ σκηνὴ νὰ πολεμήσῃ, νὰ φωνάξῃ γιὰ μιὰν ἀδικίαν, νὰ κηρύξῃ μιὰ λευτεριά. Δὲν ἔρχεται ἄπλά καὶ ταπεινὰ νὰ μᾶς πῆ μιὰν ἱστορίαν. Ζητᾷ κάτι περισσότερο, γυφάει ν' ἀγγίξῃ βαθιά, θέλει στὸ κήρυγμά του αὐτὶ προσεχτικὸ νὰ βάλουμε.

Ὁ Ντιντὴς Ζάρις ἓνας νέος παρὰλημένος, ἀνεργος, γυναικῶς καὶ χωροπαίχτης παίρνει γυναίκα του τὴν Καίτη, φτωχὴ, νοικοκυρεμένο κι ὁμορφο κορίτσι. Σὲ μιὰ στιγμὴ στενοχωρίας οικονομικῆς, σπρώχνει τὴ γυναίκα του στὴν ἀγκυλιὰ ἐνὸς μεσόκοπου Στάμου Διολῆ, γιὰ νὰ τοῦ τραβήξῃ παρὰδες. Ἡ Καίτη παλεύει στὴν ἀρχή, δὲ θέλει, ἀρνιέται, μὰ ὁ Ντιντὴς ξεφρενιασμένος μὲ τὴν ἰδέαν πῶς ἂ δὲν πλερώσῃ τὸ σπιτονοικοκυρὴ ρεζιλευέται ἢ τιμῆ του στὴν κοινωνία, μὲ τὴν ἔξωση ποὺ κρέμεται σὺ φοβέρα, πασιάζει μὲ χίλια δυὸ νὰ καταφέρῃ τὴ γυναίκα του νὰ ζη-

τήσῃ τὰ χρειαζόμενα χρήματα ἀπὸ τὸ Διολῆ. Ὁ Διολῆς ποὺ μπαρναβγαίνει στὸ σπίτι σὺ φίλος οἰκογενειακῶς, νοιώθει τὴν ἀγωνίαν τῆς Καίτης καὶ μὲ κατωδεχτικὸ τρόπο τὴν καταφέρνει ὅλα νὰ τοῦ τὰ πῆ. Τῆς δίνει τὰ χρήματα, ὅμως χέρι ἀπάνου της δὲν ἀπλώνει. Τῆς φανερώνει τὴν παλιὰν ἀγάπην ποὺ εἶχε γι' αὐτὴ ὅταν ἀκόμα εἶτανε κοριτσάκι. Δὲν εἶχε τὴν τύχη ν' ἀγαπηθῆ αὐτὸς τότες, ἢ προτίμηση τῆς Καίτης εἶτανε ὁ Ντιντὴς. Μὰ ὁ Ντιντὴς ποὺ τὴ σέρνει τώρα; Φῶς ἀστράφτει στὴν ψυχὴ τῆς ἀθώας γυναικῆς. Νοιώθει τὸν ἑαυτὸ της, τὸν ἄντρα της, τὸν κόσμον γύρω, καὶ ὅταν φεύγει ὁ Διολῆς, κ' ἔρχεται ἀπὸ τὴν κοιλίαν μέσα ποὺ περιμένε ὁ ἄντρας της ὁ ἐλευθέρως, ποὺ ὡς καὶ τὴ δούλα του τὴν Ἀννούλα εἶχε ἀγαπητικιά του, γιὰ νὰ τῆς παίρνει παρὰδες, μιὰ σκηνὴ χαρακτηριστικὴ γίνεται μεταξὺ τους. Ἡ Καίτη τοῦ δείχνει τὰ χρήματα καὶ τοῦ λέει πῶς γιὰ νὰ τ' ἀποκτήσῃ ἔδωσε ὅλα της στὸ Διολῆ. Ὁ Ντιντὴς τὴν ἀκοῖει μὲ ἀπίθειαν. Τούτο φρενιαῖει τὴν Καίτη. Ὁ ἄντρας της θέλει νὰ δικαιολογήσῃ τὰ πράγματα. Λέγει αὐτὸς, ἓνα χέρι, τὸ μαῦρο χέρι τῆς ἀνάγκης, τοὺς σπρώχνει. Τί ἤθελε νὰ κάμουν. Ἔτσι ἔπρεπε νὰ γίνῃ γιὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὴν οικονομικὴν καταστροφή. Μὰ ἢ Καίτη ἀφοῦ ξεσπᾷ στὴν ἀρχή, ὕστερα κριβεῖ μέσα της μιὰν εἰρωνικὴ γαλήνη. Θαρρῆ νὰ καθίσῃ στὸ τραπέζι, νὰ φάνε μὲ τὸν ἄντρα της σὺν ἀγαπημένοι. Μὰ πρῶτα πᾶει ν' ἀλλάξῃ, νὰ βγάλῃ τὴ ρόμπα της τὴν ξυάσια ποὺ ξετρέλλανε τὸ Διολῆ, μὴ χαλάσῃ, μὴ λερωθῆ τ' ὄπλο της τὸ κυριώτερον. Μὰ πρὶν ἔβγῃ ἀπὸ τὴν πόρταν τῆς τραπεζαρίας, γυρᾷ, ρίχνει μιὰ ματιὰ στὸν ἄντρα της ποὺ ἵσχυι ἵσχυα ἀρχίζει νὰ τρώῃ σὰ νὰ μὴν εἶχε γίνει τίποτα καὶ τοῦ λέει: «Μὴν ξεχνᾷς Ντιντὴ, τὸ πιστόλι σου κρέμεται στὸν τοῖχο, κ' εἶναι πάνταν γιομάτο».

Ἡ δράση κ' ἢ κίνηση πᾶνου στὴ σκηνὴ δὲν τρέχει γοργά, ἐνῶ ἀντίθετα ὁ διάλογος μὲ ὅλη τὴν ἑξωτερικὴν του ξεσκεπασιὰ τραβᾷ τὴν προσοχὴν τοῦ θεατῆ καὶ τοῦ ἀνάφτει τὸ διαμέτρο. Ἐνα κομμάτι ζωῆς ριχμένο πᾶνου στὴ σκηνὴ, ὅλο τὸ δράμα. Ἡ ψυχολογικὴ θέση γιὰ τὸ κάθε πρόσωπον τεχνουργημένη μελετημένα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος. Ἐκεῖ ποὺ μποροῦσε κανεῖς νὰ δῆ ἀντίφαση εἶναι ὁ χαρακτηρισμός τοῦ Διολῆ, ποὺ φαίνεται τόσο ἴσιος καὶ μεγαλόψυχος στὴν Καίτη, ἐνῶ εἶναι ὁ ἄθροπος ποὺ πλερώνει τὴ δούλα της γιὰ φιλιὰ καὶ γιὰ τιμιπῆς. Ὁ ἴδιος ὅμως ὁ συγγραφέας φροντίζει νὰ μᾶς τὸ ξηγήσῃ μὲ τὸ στόμα τοῦ Διολῆ «Ἐγὼ ἀγοράζω μονάχα τὰ κορμιά ποὺ πουλιοῦνται». Εἶναι δηλαδὴ ὁ ἄθροπος ποὺ ξέρει τόσο τὴ ζωὴ, ὥστε ἐκεῖ ποὺ πρέπει σέβεται τὴν ἀρετὴν, κ' ἐκεῖ ποὺ βρίσκει τὴν εὐκολὴν χαρὰ νὰ μὴν τὴν

αφίξει να του ξεφεύγει. Όμως στο διάλογό του με την Καίτη σε πολλές μορφές υφώνεται σε διάσκαλο της κοινωνίας, σε ιεροκήρυκα. Λέει μιλεί, δὲ συζητεί φρονισὰ κι ἀβίαστα ὅπως ἡ σαρκική τέχνη τὸ ἀπαιτεῖ. Κηρύττει σὰν ἀπὸ βήμα. Τὸ ἀπαντοῖμε αὐτὸ καὶ παρακάτω στὸν τελευταῖο διάλογο τῆς Καίτης με τὸν ἄντρα της. Ἐκεῖ ἡ γυναῖκα τοῦ Ζάου δὲ φαίνεται μονάχα νὰ τὴν μέλλει γιὰ τὸν πόνο τὸ δικό της, γιὰ τὸ χαμό της, γιὰ τὸν εἰσαυτὸ της. Μᾶς φαντάζει σὰ νὰ θέλῃ νὰ γενικοποιήσῃ, ν' ἀπλώσῃ, νὰ πλατύνῃ. Καὶ φτάνει στὸ κήρυγμα.

Βέβαια, ὅπως σημειώσαμε παραπάνου τὸ γενικότερο καὶ τὸ πλατύτερο εἶναι τὸ γνώρισμα τοῦ ἀληθινοῦ συγγραφέα καὶ μάλιστα σὲ τέτοια ζητήματα κοινωνικά. Μὰ τὸ τέτοιο γενίκεμα καὶ πλάτεμα δὲν πρέπει νὰ γίνεται με τὸ στασιὸ ἀπὸ τὸ δοκιματογράφο, βιάνοντας τὰ ἴδια τὰ πρόσωπα νὰ τὸ τονίζουν καὶ νὰ τὸ δείχνουν. Ἡ τέχνη ἀπαιτεῖ νὰ ἔρχεται σὰ συμπέρισμα φυσικό κι ἀβίαστο, ποὺ νὰ βγαίνει μονάχο του, ἐσωτερικά, ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ αἰσθαντικοῦ θεατῆ, ὅπως τὸ νερὸ ἀναβρῦζει ἀπὸ τὸ κεφαλάρι. Κ' ἔναι τέτοιο ἀβίαστο συμπέρισμα θὰ εἶναι κείνο ποὺ θὰ μᾶς δείχνει τὴν τάση τοῦ συγγραφέα καὶ τὴν πολεμική του μέσα μας καὶ γύρω μας, καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ μᾶς χωρίξῃ κ' ἔναι ἀπὸ τὰ σημαντικὰ στοιχεῖα τῆς καλλιτεχνικῆς ἀπόλαψης: τὴ δική μας δημιουργία.

Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ

ΜΟΥΣΙΚΟΚΡΙΤΙΚΑ

ΠΕΡΟΥΖΕ

(ΜΕΛΟΔΡΑΜΑ ΣΕ ΔΥΟ ΠΡΑΞΕΣ)

Μουσική Θ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗ
Ποίηση Γ. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΥ

Ἄν ἐπρόκειτο νὰ κρίνῃ κανεὶς ἀπὸ τὴ μουσικὴ τῆς Περουζέ, νομίζω πὼς θὰ δυσκολευότανε λιγάκι νὰ ὀνομάσῃ τὸν κ. Σακελλαρίδην συνθέτη· θὰ τοῦ πηγαινε καλύτερα ὁ τίτλος *διασκευαστῆς μελοδράματος*. Δὲν μπορούμε ν' ἀρνηθεῖμε πὼς καὶ ἡ διασκευὴ αὐτῆ τῆς Περουζέ μᾶς δείχνει πὼς ὁ συνθέτης τῆς ἔχει τάλαντο καὶ μάλιστα ὄχι συνηθισμένο γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Δυστυχῶς ὅμως ὁ μουσικός παρασύρθηκε ἀπὸ τὸν πειρασμὸ νὰ δρέψῃ εὐκόλα χεροκροτήματα κολακεύοντας τὴν ἀμουσία καὶ τὰ γούστα τοῦ πῶ ἀμόρφωτου μουσικῶς μέρους τοῦ κοινοῦ του. Κ' ἔτσι ξέπεσε τόσο ὥστε νὰ μᾶς παρουσιάσῃ ἕνα κράμα ἀπὸ γνωστὲς καὶ ἀγνωστὲς ὑπερες καὶ ὑπερέττες. Καὶ τὸ μεγαλείτερο μέρος τοῦ κοινοῦ μας χεροκρότησε τὴ μουσικὴ τῆς Περουζέ καθὼς χεροκροτεῖ καὶ τὴ μουσικὴ τῶν Παναθηναίων δηλ. χαιρέτησε γνωστὲς του

ἀγαπημένους παλιὰς μελωδίες καὶ τὶς χεροκρότησε με τόσο μεγαλήτερο ἐνθουσιασμὸ, ὅσο πῶς παλιὰς καὶ πῶς γνωστὲς τοῦ εἴτανε. Γιατὶ δυστυχῶς τὸ μεγαλήτερο μέρος τοῦ κοινοῦ μας δὲ συνήθισε νὰ θεωρῇ τὴ μουσικὴ τέχνη καὶ μόνο τέχνη, μὰ τὴν παίρνει γιὰ μέσον τέρψεως, «ψυχαγωγίας» ἂν θέλετε, καὶ δὲν τῆς γυρεθεῖ τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ τοῦ γαργαλᾷ τ' αὐτιά καὶ νὰ τοῦ κἀνῃ νὰ σκοτώσῃ εὐχάριστα τὸν καιρὸ του. Κ' ἔτσι βρισκόμαστε σὲ φαῦλο κύκλο· οἱ μουσικοὶ μας προσπαθοῦνε με κάθε τρόπο νὰ κολακέψουνε τὰ γούστα αὐτὰ τοῦ κοινοῦ· τὸ κοινὸ κατὰ συνέπεια διαφθείρεται ἀντὶς νὰ μορφώνεται καὶ ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸ μουσικὸ ἄλοένα καὶ καινούργιες ὑποχωρησες ἀπέναντι τῆς τέχνης του, καὶ ἔτσι φτάνουμε καὶ ὡς τὴν «Περουζέ» ποὺ ἐνῶ εἴχαμε μπροστά μας Ἑλληνικὸ λιμπρέτο καὶ μάλιστα χωριάτικο κατηντήσαμε ν' ἀκούσουμε ἕνα ροιτουρί ἀπὸ Ἰταλιάνικες, Γαλλικὲς, Γερμανικὲς, Βιεννέζικες μελωδίες. Εἶναι ἀλήθεια νὰ λυπᾶται κανεὶς βλέποντας μουσικὸ με τὸ τάλαντο τοῦ κ. Σακελλαρίδην ποὺ δὲν ἀναγνωρίζει (καθὼς ἔγραψε ὁ ἴδιος στὴν «Ἔστια») ἄλλη μουσικὴ ἀπὸ τὴν πρωτότυπη, νὰ γράφῃ μουσικὴ ποὺ ἔλα τὰ ἄλλα καὶ μόνο πρωτοτυπία δὲν ἔχει. Ἴσως μὲ αἰτία τῆς παραγωγικῆς αὐτῆς τοῦ κ. Σακελλαρίδην νὰ εἶναι καὶ ἡ ἰδέα του πὼς ἡ μουσικὴ δὲν ἔχει πατρίδα. Ἡ μουσικὴ, ἀλήθεια εἶναι γλώσσα παγκόσμια· πὼς διαφέρει ὅμως στὸ χαραχτήρα καὶ στὸ χρῶμα, σύμφωνα με τὰ ἔθνη, τὶς φυλὰς ἀκόμα πολλές φορές καὶ τὶς πολιτείες καὶ τὰ χωριὰ εἶναι τόσο βέβαιον ὅσο πὼς καὶ δυὸ καὶ δυὸ κάνουν τέσσερα. Ἡ θάρρει ὁ κ. Σακελλαρίδης πὼς ὁ Μπετόβεν λ. χ. θὰ ἔγραφε τὰ ἴδια πράματα ποὺ ἔγραψε ἂν εἴτανε Γάλλος ἢ πὼς ὁ Μπερλιόζ ποὺ θαύμαζε καὶ μελετοῦσε τοὺς Γερμανοὺς κλασικοὺς θὰ ἔγραφε τὴν ἴδια μουσικὴ ἂν εἴτανε Γερμανός; Βέβαιον μὲ ὅσα λέμε παραπάνου δὲ θέλουμε νὰ ποῦμε πὼς εἶναι καὶ καλὰ ἀνάγκη ἕνας Ἑλληνας συνθέτης νὰ γράφῃ σωρούς καὶ νὰ ἐναρμονίξῃ δημοτικὰ τραγούδια, κατὰ ποὺ λέει ὁ κ. Σακελλαρίδης, (ἂν κι αὐτὸ δὲ θὰ εἴτανε δὰ καὶ τόσο ἀξιοκαταφρόνητο, ἀφοῦ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μπετόβεν «διέπραξε τὸ ἔγκλημα») νὰ μεταχειρίζεται κάποτε καὶ δημοτικὰ Γερμανικὰ τραγούδια, χωρὶς ν' ἀναφέρω καὶ τὴ σωρεία τῶν Νορβηγῶν, Ρώσων, Τσέχων συνθετῶν κλπ. Θὰ εἴτανε ὅμως ἀνάγκη καὶ ἐθνικὴ μάλιστα οἱ συνθέτες μας νὰ βάλουνε τὸ χέρι στὴν καρδιά τους καὶ νὰ βγάλουνε ὅτι ἔχουνε μέσα τους φτωχὸ ἢ πλούσιον ἀδιάφορον, ποὺ εἶτε μυρίζεθαι θυμάρη ἢ ὄχι θὰ καθρεπτιζῆ ὠρισμένως κάτι τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ ἔχει γραφτῆ με εἰλικρίνεια καὶ εὐσυνειδησία γιὰ τὴν τέχνη καὶ μόνο γιὰ τὴν τέχνη.

ΚΑΠΟΙΑ

Ο ΑΡΗΓΙΑΝΟΣ (*)

Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ (σκεφτικός). Κι άστέρια; Ξέρεις τ' είναι τ'άστέρια;

Ο ΑΛΛΟΣ. Ξέρω.

Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ (σιγά). Και τί είναι άστέρια;

Ο ΑΛΛΟΣ. Νάν τα έδω λίγο...

Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ (πιάνοντας θέση στο πυράθρο). Ορίστε.

Ο ΑΛΛΟΣ (έρχεται και προσκλίνεται λίγο κοιτάζοντας άπάνου στον ούρανό, χωρίς να στραφεί):

Ω νύχτα τη μυθόλα σου κι αν είδα, χαιρετώ σε σε σένα βρήκα τη πηγή που πάντα όνειρεβόμουν! πώς αναβρύζει άφ' την πηγή της σκέψης μου ή διαύγεια, και των παιδιών την όρμη που στένεις, άθελά σου τα μύρια βέλη τούρανού κρηγομιλιών και λέει και δείχνουν μου πώς άστειριού λουλουδι είν' ή ζωή μου!

(Γυριζόντας). Είσατε ε με; αλειότατος;

Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ (σκεφτικός χωρίς να πιανήσει, έρχεται και πέφτει στο ντιβάνι). Μητέρα, μητέρα, γιατί να είμαι βασιλόπουλο;

Η ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΙΣΣΑ (κοντά του σιγά). Για να ζηλέθουν έλοι παιδί μου.

Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ (άξαφνα στον ξένο). Ήθελες να είσουν έσύ μεγαλειότατος;

Ο ΑΛΛΟΣ. Δέν τό έσκέφτηκα άκόμα (σκεφτείται λίγο). Δέ θα μώρελοόσε τίποτα (σε λίγο). Όχι, έν ήθελα!

(Ο βασιλιάς βυθίζεται σε σκέψες. Ο ξένος προχωρώντας στη θέση του άντικρύζει τό φίλο). Μπά! Έσύ έδω;

Η ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΙΣΣΑ. Γνωρίζασατε;

Ο ΑΛΛΟΣ. Βέβαια. Δέ με θυμάσαι;

Ο Α'. Σέ θυμάμαι.

Ο ΑΛΛΟΣ. Τα βρήκες λοιπόν τα κίτρινα λουλούδια;

Ο Α'. Όχι.

Ο ΑΛΛΟΣ. Και ψάχνεις πάντα να τα βρεις;

Ο Α'. Όχι.

Ο ΑΛΛΟΣ. Τέ φαντάστηκα. Καλά κάνεις να σου πώ.

Η ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΙΣΣΑ. Πού γνωριστήκατε;

Ο ΑΛΛΟΣ. Στό δρόμο. Έρχομουν άπό την πλημύρα του Ήλιου, φοτισμένος και κυνηγώντας τ'όνειρό μου. Στό σταδροδρόμο της μάγισσας τόν άπάντησα να φοβάται να περάσει (με μικρό γέλιο) και

κονηγοόσε κι άφτός τ'όνειρό του. Έκει γνωριστήκαμε.

Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ (με προσοχή). Λέγε, λέγε. Ή μάγισσα τείταν;

Ο ΑΛΛΟΣ. Μιά γριά που έτρωγε άνθρωπινό κρέας; μια γριά αδύνατη και στραβή, γιατί τα τσίνορά της κατέβαιναν και της σκέπαζαν τα μάτια; μια γριά άξιολύπητη κι άφτός τη φοβόταν.

Ο ΒΕΖΙΡΗΣ. Έτρωγε ανθρώπινο κρέας;

Ο ΑΛΛΟΣ. Όπου τέβρισκε κύριε. Άφτόν θάν τόν έτρωγε βέβαια.

Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ. Και τί έγεινε ή μάγισσα;

Ο ΑΛΛΟΣ. Ω, πήγα κοντά της με έρμη και την έπιασα άπό τα τσίνορα να την πετάξω πέρα; με τόση όρμη που τα τσίνορά της μείνανε σιά χέρια μου και τότες τη βλέπω να γονατίζει μπροστά μου και να σκούζει: «Βλέπω! βλέπω! για τό καλό που μούκαμε; σκλάδα σου θα γέω!...» (με μικρό χαμόγελο) κ' έγώ της έκαμα τό καλό χωρίς ναν τό θέλω...

Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ (με πικριότητα). Λέγε λοιπόν, λέγε.

Ο ΑΛΛΟΣ. Και τούτος βρήκε την περίπτωση να περάσει...

Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ. Όχι γι άφτόν! Όχι γι άφτόν! Ή μάγισσα τί άπόγεινε;

Ο ΑΛΛΟΣ. Ή μάγισσα δέν θα ζαναράει άνθρώπινο κρέας. Ή μάγισσα θάρφινει πιά τό δρόμο έλέφτερο για όσους κυνηγάνε τ'όνειρό τους είτε μικρό πόθου είτε άπέραντου όνειρου, και μένα μούκαμε τό μεγαλειότερο καλό...

Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ (με πιάθος). Ω, τί σούκαμε; πές λοιπόν τί σούκαμε;

Ο ΑΛΛΟΣ (κάνοντας δυό βήματα κοντά του και κοιτάζοντάς τον). Μού μαγνήτισε τα τραγούδια μου, τα τραγούδια μου, που λένε τόν πόθο μου....

Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ. Α!... (λιγόνεται).

Η ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΙΣΣΑ. Παιδί μου... (τρέχοντας κοντά του). Μάγος! είναι μάγος! (στο βασιλόπουλο). Παιδί μου!...

Ο ΒΕΖΙΡΗΣ. Μάγε!..... (δυνυτά). Φρουρά! Φρουρά!... Γλήγορα...

Ο ΑΛΛΟΣ (ήσυχ). Γιατί φωνάζετε; Μάγος έγώ; έγώ μάγος; Καλά. (μπαίνουν οι φρουροί).

Ο ΒΕΖΙΡΗΣ. Δέστετε γρήγορα άφτόν τό μάγο!

Ο ΑΛΛΟΣ (ήσυχ). Έγώ μάγος; (ό βασιλιάς συνέχειται). Άλλά αν έγώ είμαι μάγος, τα δεσμά θα λυθούν μοναχά τούς, κι αν είμαι μονάχα ε κυνηγός του όνειρου μου, γιατί να με δέσετε; (δίνοντας τα χέρια). Ορίστε... (με χαμόγελο στην αντίβασίλισσα). Τών τραγουδιών μου τη δύναμη έε θάν

(*) Κοιτάξε άριθ. 443.

τή δέσετε ποτέ. (Οί φρουροί ετοιμάζονται να τὸν δέσουν).

Ὁ ΒΑΣΙΛΙΑΣ (σηκώνεται δυνατῶ). Τί κάνετε ἐκεῖ; ἔξω! ἔξω γλήγορα...

Ἡ ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΙΣΣΑ. Παιδί μου...

Ὁ ΒΕΖΙΡΗΣ. Μεγαλειότατε!

Ὁ ΒΑΣΙΛΙΑΣ. Τί ἀγαπᾷς τοῦ λόγου σου; (στὴν ἀντιβασίλισσα.) Μητέρα μου τί σοῦ ἔκαμε ὁ ἄνθρωπος;

Ἡ ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΙΣΣΑ. Εἶναι μάγος παιδί μου;

Ὁ ΒΑΣΙΛΙΑΣ. Εἶναι μάγος; τόσο τὸ καλῆτερο ἂν εἶναι μάγος. Ὅχι μᾶς διασκεδάξει. Ἄν εἶναι μάγος νὰ τὸν κρατήσουμε στὸ παλάτι. Εἶσαι μάγος;

Ὁ ΑΛΛΟΣ. Μάγος; ἐγὼ μάγος; Τὰ τραγούδια μου, μόνο τὰ τραγούδια μου εἶναι μαγεμένα κι ἄδεται... Ὅχι, δὲν εἶμαι μάγος.

Ὁ ΒΑΣΙΛΙΑΣ. Ὅριστε μητέρα, δὲν εἶναι μάγος; (στοὺς φρουροί). Πηγαίνετε λοιπὸν ἔξω ἐσεῖς!

Ἡ ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΙΣΣΑ. Ὅχι παιδί μου.

Ὁ ΒΑΣΙΛΙΑΣ. Εἶμαι βασιλιάς;

Ἡ ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΙΣΣΑ. Νὸ εἶσαι ὁ βασιλιάς.

Ὁ ΒΑΣΙΛΙΑΣ (στοὺς φρουροί). Ὅχι λοιπὸν! ἔξω!... (οἱ φρουροὶ βγαίνουν). Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μάγος. Ὁ ἄνθρωπος δὲν κάνει τίποτις. Θέλει νὰ μείνεις στὸ παλάτι;

Ὁ ΑΛΛΟΣ. Ὅχι! Κουνηγᾶω τὸνεῖρό μου κι ἔταν τῶρω θὰν τὸ πάρω μαζί μου...

Ὁ ΒΑΣΙΛΙΑΣ. Ὅστε θὰ φύγεις; ἢ φύγεις ἀπὸ δῶ;

Ὁ ΑΛΛΟΣ. Ἄν δὲν εἶναι ἐδὼ βέβαια θὰ φύγω...

Ὁ ΒΑΣΙΛΙΑΣ (πηγαίνοντας κοντά του). Ὡ μενε! μείνε ἐδῶ. Θὰ κάτσεις στὸ παλάτι. Θὰ ἔχεις ἔλα σου τὰγαθά. Θὰ εἶσαι ὁ φίλος μου. Ἐσὺ θὰ εἶσαι ὁ φίλος μου. Μείνε... μείνε...

Ὁ ΑΛΛΟΣ. Δὲ μὲ κρατᾷς τίποτις; μεγαλειότατε καὶ τίποτις δὲν μὲ τραβάει!...

Ὁ ΒΑΣΙΛΙΑΣ. Μείνε!

Ὁ ΑΛΛΟΣ. Ὁ λόγος σου ἀντηχᾷε στὰ φυλοσόφια μου...

Ὁ ΒΑΣΙΛΙΑΣ. Μείνε!

Ὁ ΑΛΛΟΣ (πιάνοντας τὸ κεφάλι του). Ὡμένα! δὲν πρέπει νὰ μείνω...

Ὁ ΒΑΣΙΛΙΑΣ. Σὲ παρακαλῶ ἐγὼ. Ἐνὰς βασιλιάς. Θέλεις νὰ ἴδεις τί καλὰ πού εἶναι ἐδῶ; Ὅχι βάλω νὰ χορέψουν οἱ σκλάβες μου. Ὅχι βάλω νὰ τραγουδήσουν τὰηδόνια μου! Ὡ μείνε... μείνε.

Ὁ ΑΛΛΟΣ (σκεφτικῶς καὶ συλλογισμένος). Κάπου ἄκουσα τὴ φωνή σου μεγαλειότατε. Κάπου ἀντήχησε ὁ τόνος της... (προχωρῶντας στὸ παράθυρο). Ὡ πού; ὦ πού; (βυθίζεται σὲ συλλογισμούς).

Ὁ ΒΑΣΙΛΙΑΣ (τὸν ἀφίνει κ' ἔρχεται στὸ ντι-

βάνι). Ἀνάψτε τὴ χρυσοπηγὴ νὰ ἴδω τὴν ἁρμονία τους. Ἀνοίχτε τὴ χρυσόπορτα πού ἀντικρύζει τὸν ὠκεανό (ἔρχεται κοντά του). Δὲν τὴν ἀνοίξαν ποτέ; τὴ χρυσόπορτα. Εἶναι κλεισμένη μὲ τὸ διαμαντένιο κλειδί. Ὡ κέγῳ δὲν τὴ ξέρω κανεὶς δὲν τόλμησε νὰ τὴν ἀνοίξει. Τί ζητᾷς; τὸνεῖρό σου; Κοίταξε καὶ κεῖ μέσα. Πέξ μου καὶ μένα τειναι; Κέγῳ ἔχω ὄνειρο καὶ δὲν τὸ ξέρω. Μείνε, καλὲ ξένε, μείνε.

Ὁ ΑΛΛΟΣ (γυρνώντας καὶ πλησιάζοντας τὴν ἀντιβασίλισσα). Τὸ βασιλόπουλο εἶναι μεγάλο κυρά... (γονατίζει καὶ τῆς φιλεῖ τὸ χέρι), Δέστε με νὰ μείνω ἐδῶ γονατιστός σὰς παρακαλῶ. Δὲν παρακάλεσα ποτέ μου καὶ μόνο πολέμησα μὲ τὰ στοιχεῖα. Νόθῳ νὰ δένεται τὸ διάδα μου καὶ (σηκώνεται) καὶ δὲν δὲν πρέπει. Δέστε νὰ μείνω...

Ὁ ΒΑΣΙΛΙΑΣ. Ὅχι! νὰ μείνεις ἔτσι. Γλυκὰ νὰ τραγουδᾷς... Τραγουδῆσε λιγάκι...

Ὁ ΑΛΛΟΣ. Ὡμένα ἡ φωνή μου στέρεψε. Χαίρετε... (χάνεται ἀπὸ τὴν πόρτα).

Ὁ ΒΑΣΙΛΙΑΣ. Προφτάστε τον! προφτάστε τον! Βεζίρη... (ὁ βεζίρης βγαίνει). Ὡ μητέρα θὰ φύγει! θὰ φύγει. Ὅχι χαθεῖ γιὰ πάντα μητέρα! μητέρα μου (τὴν ἀγκυλιάζει) μητερούλα μου ἢ χαθεῖ γιὰ πάντα προφτάστε τον!... προφτάστε τον! Ὡ τί γλυκὰ πού εἶναι τὰ λόγια του! Μητέρα μου ἀντηχᾷε βαθεῖα μέσα μου... Ὅχι φύγει μητέρα... θὰ φύγει...

Ἡ ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΙΣΣΑ. Μὴν κάνεις ἔτσι παιδί μου...

(Ἀκολουθεῖ)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΜΠΥΣΗΣ

Ὁ λαὸς μας θρέφεται ὀλιγαήμερα μὲ χίλιες καὶ χίλιες δεισιδαιμονίες, θρέφεται ἢ πιὸ σωστά, τὸν τρώει ἀπὸ τὴν καὶ δὲν τοῦ ἀπομνήσκει νόημα οὔτε γούστο γιὰ πολλὰ πράματα πιὸ χρήσιμα, γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς ψυχῆς του. Ἀκολουθεῖ στὴν Ἑλλάδα, ὅτι θάκολουθήσει σὲ κάθε χώρα ὅπου ἡ ἀπλή θρησκεία ἔπαψε νὰ βασιλεύει καὶ ὅταν ἡ φιλοσοφία δὲ βασιλεύει ἀκόμη ὁ νοῦς βάσει δὲν ἔχει ὅπου νὰ σταθῇ κ' αἰώνια σαλέψει. Ἐτσι κι ὁ λαὸς μας χάνεται σὲ χίλια παραμύθια. Εἶναι θρησκός, πάει στὴν ἐκκλησιά, κάνει τὴν προσορκή του μὰ τὴν προσορκή του τὸ περισσότερο τὴν κάνει ἀπὸ πρόληψη, γιὰ τὴν φόβηται μήπως κι ἀρρωστήσει, ἂν τυχὸν ἀμελήσει νὰ προσεγκηθῇ πρῶτῃ καὶ βράδι, μήπως σκουνητῆσι στὸ δρόμο ἢ μήπως πατήση κινένας κλέφτης καὶ τοῦ κλέψῃ μιὰ ὄρνιθα· πάει στὴν ἐκκλησιά, γιὰ τὸ συνήθισε καὶ γιὰ τὸ πρέπει. Ἀγαπᾷ κίβλας τὴ θρησκεία του, γιὰ τὴν ἀγαπᾷ τὸν ἔθνισμό του, χωρὶς νὰ τὴν ἔμαθε, χωρὶς νὰ τὴν ξέρῃ, τοῦ φτάνει πού ὁ σταβρός του κ' ἡ πατρίδα του εἶναι τὸ ἴδιο. Σ' ὅλα τὰλλα, δὲν τὸν μέλει, ἐφοκῶ θὰ πιστέψῃ ὅτι κι ἂν τοῦ πῆς γιὰ Νεράιδες, γιὰ ξωτικές, γιὰ βουρκολάκους κ' ἔτσι βλέπουμε τὸ λαὸ μας ἀπὸ μέσα του εἰδωλολάτρη, ἀπ' ὅσο χριστιανό.

(Ἀπὸ ἀδέρφια)

ΨΥΧΑΡΗΣ